

Σοβαρή εργασιακή εκμετάλλευση εργαζόμενων που μετακινούνται εντός της ΕΕ ή μεταναστεύουν στην ΕΕ

Σύνοψη

Στον Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης κατοχυρώνονται ορισμένα δικαιώματα που έχουν ιδιαίτερη σημασία για τους μετανάστες εργαζόμενους στην ΕΕ, είτε είναι πολίτες της ΕΕ είτε τρίτων χωρών. Τα σημαντικότερα είναι η ανθρωπινή αξιοπρέπεια (άρθρο 1), η απαγόρευση της δουλείας και της αναγκαστικής εργασίας (άρθρο 5), η ελευθερία επιλογής επαγγέλματος και το δικαίωμα προς εργασία (άρθρο 15), η απαγόρευση των διακρίσεων (άρθρο 21), το δικαίωμα πρόσβασης στις υπηρεσίες εύρεσης εργασίας (άρθρο 29), η προστασία σε περίπτωση αδικαιολόγητης απόλυσης (άρθρο 30), οι δίκαιες και πρόσφορες συνθήκες εργασίας (άρθρο 31), η απαγόρευση της εργασίας των παιδιών και η προστασία των νέων στην εργασία (άρθρο 32), η προστασία του καταναλωτή (άρθρο 38) και το δικαίωμα πραγματικής προσφυγής και αμερόληπτου δικαστηρίου (άρθρο 47).

Η σοβαρή εργασιακή εκμετάλλευση αλλοδαπών εργαζόμενων είναι ευρέως διαδεδομένο φαινόμενο, συνήθως όμως περνά απαρατήρητο. Οι περισσότεροι καταναλωτές δεν γνωρίζουν ότι τα προϊόντα που αγοράζουν σε κάποιο σούπερ μάρκετ ή κατάστημα, ή οι υπηρεσίες που λαμβάνουν σε κάποιο ξενοδοχείο ή εστιατόριο, μπορεί να έχουν παραχθεί από άτομα που εργάζονται σε συνθήκες εκμετάλλευσης. Εκμετάλλευση παρατηρείται σε πολλούς κλάδους της οικονομίας και επηρεάζει διάφορες ομάδες εργαζόμενων, όπως Ρουμάνους που εργάζονται στη συγκομιδή πατάτας στην Ουγγαρία, γυναίκες από χώρες της υποσαχάριας Αφρικής που εργάζονται υπό συνθήκες εκμετάλλευσης ως οικιακές βοηθοί στη Γαλλία, Πορτογάλους που απασχολούνται στον τομέα

της οδοποιίας στις Κάτω Χώρες, Βορειοκορεάτες που εργάζονται ως ανειδίκευτοι εργάτες σε ναυπηγείο στην Πολωνία και Πακιστανούς ή Μπανγκλαντεσιανούς που εργάζονται στη συγκομιδή φρούτων στη Νότια Ελλάδα. Το κοινό στοιχείο μεταξύ όλων αυτών των εργαζόμενων είναι ότι πληρώνονται 1 ευρώ την ώρα ή και πολύ λιγότερο, εργάζονται τουλάχιστον 12 ώρες την ημέρα επί έξι ή επτά ημέρες την εβδομάδα, στεγάζονται σε άθλιες συνθήκες και δεν παίρνουν ούτε διακοπές ούτε αναρρωτικές άδειες.

Η σοβαρή εργασιακή εκμετάλλευση επιτείνεται από την αβυσσαλέα οικονομική ανισότητα παγκοσμίως και από την αυξανόμενη κινητικότητα παγκοσμίως. Όλο και περισσότεροι άνθρωποι αναγκάζονται από την οικονομική κατάσταση στην πατρίδα τους να εργαστούν σε άλλη χώρα, όπου συχνά αποδέχονται με ευκολία συνθήκες εργασίας που υπολείπονται κατά πολύ από τις προβλεπόμενες από την εθνική νομοθεσία, πλην όμως δεν παύουν να είναι καλύτερες από τη φτώχεια και την ανεργία που αφήνουν πίσω τους. Η μετακίνηση σε άλλη χώρα κατά κανόνα δημιουργεί ή επιτείνει ευάλωτες κοινωνικές και οικονομικές καταστάσεις. Ο κοινωνικός αποκλεισμός των εργαζόμενων που δεν γνωρίζουν τη γλώσσα, δεν έχουν επαφές εκτός του χώρου εργασίας και δεν γνωρίζουν ούτε την τοπική νομοθεσία ούτε πού να στραφούν για βοήθεια, αυξάνει τον κίνδυνο εκμετάλλευσης.

Η παρούσα σύνοψη παρουσιάζει τα ευρήματα της έρευνας του Οργανισμού Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ (FRA) σχετικά με τις ποικίλες αξιόπινες μορφές εργασιακής εκμετάλλευσης εργαζόμενων που έχουν μεταναστεύσει σε κάποιο κράτος μέλος της ΕΕ από άλλο κράτος μέλος ή από τρίτη χώρα.

Η σοβαρή εργασιακή εκμετάλλευση και ο νόμος

Η σοβαρή εργασιακή εκμετάλλευση πλήττει τόσο τους πολίτες της ΕΕ όσο και τους πολίτες τρίτων χωρών. Το δικαίωμα σε δίκαιες και πρόσφορες συνθήκες εργασίας που κατοχυρώνεται στο άρθρο 31 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ καλύπτει τόσο τους πολίτες της ΕΕ όσο και τους πολίτες τρίτων χωρών, και μάλιστα ανεξάρτητα από το αν ο εργαζόμενος διαμένει νόμιμα ή παράνομα στην ΕΕ.

Ο όρος «σοβαρή εργασιακή εκμετάλλευση» περιλαμβάνει όλες τις μορφές εργασιακής εκμετάλλευσης οι οποίες συνιστούν ποινικό αδίκημα βάσει της νομοθεσίας του κράτους μέλους στο οποίο λαμβάνει χώρα η εκμετάλλευση. Η παρούσα έρευνα επικεντρώνεται στην εργασιακή εκμετάλλευση και στους κινδύνους που αυτή συνεπάγεται. Δεν αναλύει τη διαδικασία μέσω της οποίας οι εργαζόμενοι μετακινούνται ίδια πρωτοβουλία ή από τρίτους σε άλλη χώρα στην οποία υφίστανται εκμετάλλευση.

Η σοβαρή εργασιακή εκμετάλλευση δεν είναι πάντα συνέπεια της εμπορίας ανθρώπων, συστατικά στοιχεία της οποίας είναι η τέλεση συγκεκριμένων πράξεων με χρήση αθέμιτων μέσων για τον σκοπό της εκμετάλλευσης. Τα θύματα σοβαρής εργασιακής εκμετάλλευσης δεν εξαναγκάζονται απαραίτητα να εργαστούν. Είναι θύματα εκμετάλλευσης επειδή οι όροι υπό τους οποίους εργάζονται υπολείπονται κατά πολύ των όρων που θεωρούνται αποδεκτοί από το νόμο.

ΕΠΙΛΕΓΜΕΝΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΤΟΥ FRA

Πρόσβαση στη δικαιοσύνη

Ένα ζευγάρι Βούλγαρων εργάζονταν στη συγκομιδή οπωρολαχανικών σε αγρόκτημα στη Γαλλία. Είχαν σταλεί με απόσπαση από Βούλγαρο εργοδότη, απασχολούνταν νόμιμα με σύμβαση εργασίας στη μητρική τους γλώσσα και διέθεταν νόμιμη άδεια διαμονής και εργασίας στη Γαλλία. Ωστόσο, οι συνθήκες διαβίωσης και εργασίας τους εμπεριείχαν έντονο το στοιχείο της εκμετάλλευσης, τους καταβλήθηκαν δε αποδοχές μόνο για έξι εβδομάδες παρότι εργάστηκαν πέντε μήνες επί 15-16 ώρες την ημέρα (από τις αποδοχές τους αφαιρέθηκε και το κόστος των αεροπορικών εισιτηρίων επιστροφής). Κατήγγειλαν την υπόθεση στην εθνική επιτροπή για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων, η οποία ζήτησε από το τοπικό παράρτημα της κεντρικής υπηρεσίας για την πάταξη του οργανωμένου εγκλήματος να κινηθεί έρευνα και να αποτρέψει εργασιακή εκμετάλλευση στο μέλλον από τον βούλγαρο εργοδότη.

Η εργασιακή εκμετάλλευση καλύπτει ευρύ φάσμα αδικημάτων, από σοβαρά αδικήματα όπως η δουλεία έως και ενέργειες οι οποίες αγγίζουν τα όρια της σοβαρής εργασιακής εκμετάλλευσης και του ποινικού αδικήματος. Ο όρος «σοβαρή εργασιακή εκμετάλλευση» καλύπτει επίσης τις περιπτώσεις που αναφέρονται στο άρθρο 9 παράγραφος 1 της οδηγίας περί κυρώσεων κατά των εργοδοτών (2009/52/ΕΚ) –απασχόληση παράνομα διαμένοντος εργαζόμενου με «ιδιαίτερα καταχρηστικούς όρους εργασίας». Σύμφωνα με το άρθρο 2 της οδηγίας, πρόκειται για όρους «οι οποίοι είναι κατάφωρα δυσανάλογοι προς τους όρους εργασίας των νόμιμα απασχολούμενων εργαζόμενων, έχοντας επίπτωση, για παράδειγμα, στην υγεία και

Συλλογή και γεωγραφική κάλυψη των στοιχείων

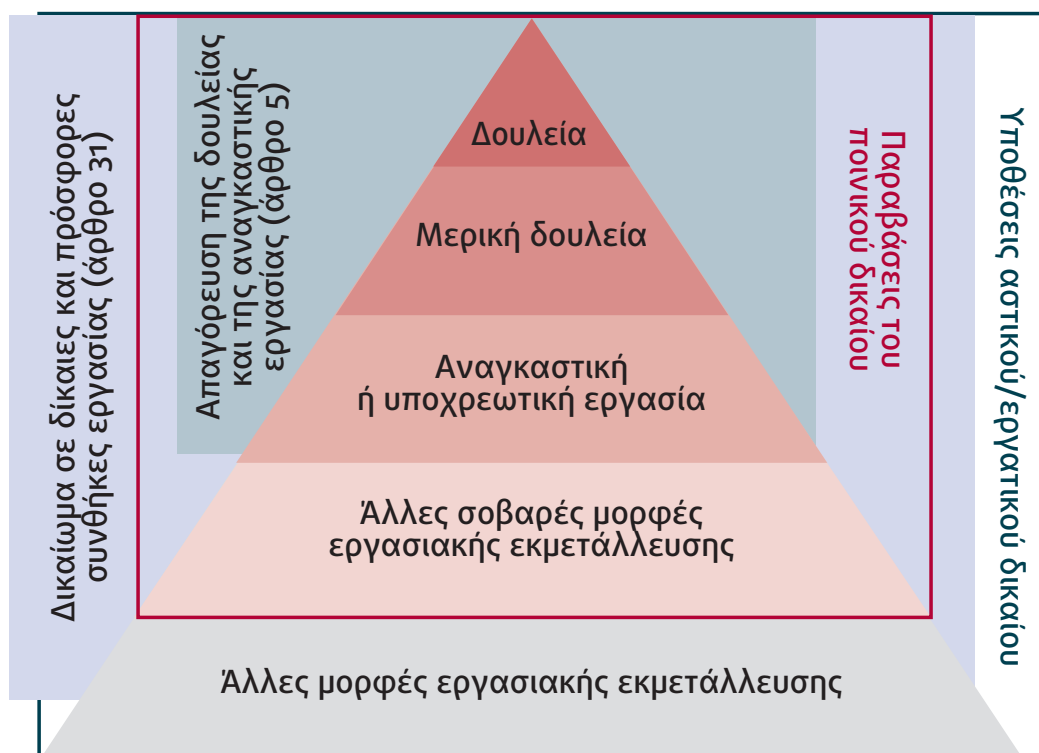
Η παρούσα έρευνα του FRA είναι η πρώτη έρευνα στην οποία διερευνώνται διεξοδικά όλες οι αξιόπινες μορφές εργασιακής εκμετάλλευσης των μεταναστών εργαζόμενων, είτε είναι πολίτες της ΕΕ είτε τρίτων χωρών, με τη βοήθεια τόσο δευτερογενούς όσο και επιτόπιας έρευνας. Η δευτερογενής έρευνα αφορούσε το νομικό και θεσμικό πλαίσιο που διέπει τη σοβαρή εργασιακή εκμετάλλευση και διενεργήθηκε και στα 28 κράτη μέλη της ΕΕ, ενώ επιτόπια έρευνα διενεργήθηκε σε 21 κράτη μέλη (δεν καλύφθηκαν Δανία, Εσθονία, Λετονία, Λουξεμβούργο, Ρουμανία, Σλοβενία και Σουηδία, εν μέρει λόγω περιορισμένων πόρων). Καλύφθηκαν διάφορες γεωγραφικές περιοχές, οικονομικές συνθήκες και νομικές παραδόσεις. Η επιτόπια έρευνα περιλάμβανε 616 συνεντεύξεις με εμπειρογνώμονες από διάφορες ομάδες επαγγελματιών που δραστηριοποιούνται στον τομέα της εργασιακής εκμετάλλευσης, όπως επιθεωρητές εργασίας, αστυνομικούς, δικαστές και εκπρόσωπους εργαζόμενων και εργοδοτών, καθώς και 24 συζητήσεις στο πλαίσιο ομάδας με τη συμμετοχή διάφορων επαγγελματιών.

Συλλέχθηκαν επίσης 217 περιπτώσιολογικές μελέτες υποθέσεων σοβαρής εργασιακής εκμετάλλευσης, με βάση τις πληροφορίες που παρείχαν οι εμπειρογνώμονες σε επίπεδο κρατών μελών. Οι μελέτες αυτές αντικατοπτρίζουν πραγματικά περιστατικά και εστιάζονται στον τρόπο με τον οποίο βιώνουν την εκμετάλλευση οι εργαζόμενοι. Τα παρεχόμενα στοιχεία δεν είναι πλήρη και για τον λόγο αυτό δεν είναι εν πολλοίς δυνατή η νομική κατηγοριοποίηση των περιστατικών που περιγράφονται. Αρκετά, πάντως, θα μπορούσαν να ισοδυναμούν με εμπορία ανθρώπων.

την ασφάλεια των εργαζόμενων, και προσβάλουν την ανθρώπινη αξιοπρέπεια». Η διατύπωση αυτή απηχεί το άρθρο 31 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ, σύμφωνα με το οποίο κάθε εργαζόμενος έχει δικαίωμα σε συνθήκες εργασίας οι οποίες σέβονται την υγεία, την ασφάλεια και την αξιοπρέπεία του. Με άλλα λόγια, ο όρος «σοβαρή εργασιακή εκμετάλλευση» δηλώνει εργασιακές

καταστάσεις που αποκλίνουν σημαντικά από τους συνήθεις –δίκαιους και πρόσφορους– όρους εργασίας που καθορίζονται από την εργατική νομοθεσία και άλλες νομικές διατάξεις, ιδίως όσον αφορά τις αποδοχές, το ωράριο εργασίας, τις άδειες, την υγεία και την ασφάλεια, καθώς και τη μεταχείριση του εργαζόμενου με αξιοπρέπεια και σεβασμό.

Σχήμα 1: Μορφές και σοβαρότητα της εργασιακής εκμετάλλευσης

Σημείωση: Τα θύματα όλων των μορφών εκμετάλλευσης που παρουσιάζονται στο σχήμα αυτό είναι και θύματα εμπορίας ανθρώπων σε περίπτωση που στοιχειοθετείται το αδίκημα της εμπορίας ανθρώπων βάσει του ορισμού που περιέχεται στο άρθρο 2 της οδηγίας περί εμπορίας ανθρώπων, όπως καλύπτεται από το δίκαιο των κρατών μελών.

Πηγή: FRA, 2015

Εστίαση στους παράγοντες κινδύνου

Σκοπός της έρευνας του FRA είναι να συνδράμει τα θεσμικά όργανα και τα κράτη μέλη της ΕΕ σε θέματα πρόληψης της σοβαρής εργασιακής εκμετάλλευσης, παρακολούθησης καταστάσεων στις οποίες εκδηλώνεται το φαινόμενο και πραγματικής άσκησης του δικαιώματος πρόσβασης των θυμάτων στη δικαιοσύνη. Ειδικότερα, εντοπίζει:

- τους παράγοντες που εκθέτουν τους μετανάστες εργαζόμενους σε κίνδυνο σοβαρής εργασιακής εκμετάλλευσης στη χώρα στην οποία εργάζονται (παράγοντες κινδύνου)·
- τους τρόπους με τους οποίους αντιμετωπίζουν τα θεσμικά όργανα και τα κράτη μέλη

της ΕΕ τους εν λόγω παράγοντες κινδύνου, όσον αφορά

- την πρόληψη·
- την παρακολούθηση, μη εξαιρουμένου του υφιστάμενου νομικού και θεσμικού πλαισίου για τον εντοπισμό περιστατικών εργασιακής εκμετάλλευσης, ιδίως μέσω επιθεωρήσεων στους χώρους εργασίας από επιθεωρητές εργασίας ή άλλες δημόσιες αρχές·
- τα μέτρα με τα οποία παρέχεται στα θύματα πρόσβαση στη δικαιοσύνη εφόσον διαπιστώνεται σοβαρή εργασιακή εκμετάλλευση, όπως στοχευμένες υποστηρικτικές υπηρεσίες, ενημέρωση για την υπόθεση και τα

δικαιώματα των θυμάτων, ουσιαστικές έρευνες και διώξεις, καθώς και αποτρεπτικές κυρώσεις.

Οι παράγοντες κινδύνου ομαδοποιούνται ανάλογα με το αν σχετίζονται με το νομικό και θεσμικό πλαίσιο, την προσωπική κατάσταση του εργαζόμενου, τις ιδιαιτερότητες του χώρου εργασίας ή τη συμπεριφορά του εργοδότη (βλ. σχήμα 2).

Δεδομένων των κινδύνων που εγκυμονεί η εργασία υπό συνθήκες εκμετάλλευσης, τα κράτη μέλη της ΕΕ έχουν την υποχρέωση να επιδεικνύουν τη

δέουσα επιμέλεια. Οι εργαζόμενοι από άλλη χώρα που διατρέχουν μεγάλο κίνδυνο σοβαρής εκμετάλλευσης—λόγω συσσώρευσης παραγόντων κινδύνου—δικαιούνται προστασίας μέσω μέτρων που λαμβάνονται από τις αρμόδιες αρχές. Συνεπώς, σε περίπτωση συσσώρευσης παραγόντων κινδύνου, τα κράτη μέλη υποχρεούνται από το ενωσιακό δίκαιο να διενεργούν επιθεωρήσεις για τον εντοπισμό περιστατικών εργασιακής εκμετάλλευσης, να παρέχουν προστασία στα θύματα, να θεσπίζουν μηχανισμούς προσφυγής και να αποτρέπουν την ατιμωρησία.

Κύρια ευρήματα και τεκμηριωμένες συστάσεις

Πρόληψη

Ευαισθητοποίηση και καλλιέργεια κλίματος μηδενικής ανοχής στην εργασιακή εκμετάλλευση

Κατά την άποψη των επαγγελματιών που συμμετείχαν στην έρευνα, στον ευρωπαϊκό πληθυσμό

επικρατεί μια στάση ανοχής απέναντι στην εργασιακή εκμετάλλευση εργαζόμενων από άλλες χώρες. Θεωρείται ότι οι εργαζόμενοι αυτοί δέχονται οικειοθελώς—αν και λόγω φτώχειας και περιθωριοποίησης—να εργάζονται υπό συνθήκες εκμετάλλευσης. Η απουσία σαφούς κατανόησης της σοβαρής εργασιακής εκμετάλλευσης εκ μέρους των επαγγελματιών που παρεμβαίνουν σε ανάλογες καταστάσεις, επίσης συντελεί στο να μην γίνονται αντιληπτές οι καταστάσεις εκμετάλλευσης ή να μην αντιμετωπίζονται κατά προτεραιότητα.

Αυτή η ανοχή των πολιτών στην εργασιακή εκμετάλλευση έρχεται σε πλήρη αντίθεση με τη νομοθεσία. Οι σοβαρές μορφές εργασιακής εκμετάλλευσης ποινικοποιούνται ευρέως από το ενωσιακό δίκαιο και το δίκαιο των κρατών μελών —παρότι ενδεχομένως όχι με την επιθυμητή πληρότητα και συνέπεια. Σύμφωνα με την έρευνα (ιδίως τις συνεντεύξεις εμπειρογνομόνων και τις περιπτωσιολογικές μελέτες), η εκμετάλλευση στον κλάδο της οικιακής εργασίας, π.χ. του καθαρισμού ή της φροντίδας παιδιών και ηλικιωμένων, έχει μετατραπεί για το ευρύ κοινό σε γκρίζα ζώνη, με πιθανά δυσδιάκριτα όρια ανάμεσα στις ηθικά αποδεκτές και τις απαράδεκτες πρακτικές.

Η γνώμη του FRA

Τα κράτη μέλη της ΕΕ πρέπει να ευαισθητοποιήσουν το ευρύ κοινό στο υπαρκτό θέμα της σοβαρής εργασιακής εκμετάλλευσης των μεταναστών εργαζόμενων, είτε είναι πολίτες της ΕΕ είτε τρίτων χωρών, και να εντείνουν τις προσπάθειες για την καλλιέργεια κλίματος μηδενικής ανοχής στην εκμετάλλευσή τους, μη εξαιρουμένης της εκμετάλλευσης σε κατοικίες ιδιωτών.

Στοχευμένη ευαισθητοποίηση και κατάρτιση

Οι εμπειρογνώμονες σε αρκετά κράτη μέλη της ΕΕ ανέφεραν ότι, εξαιτίας των πολλαπλών μορφών εργασιακής εκμετάλλευσης και των πολλαπλών συναφών νομικών διατάξεων, δεν είναι απολύτως σαφές τι συνιστά αξιόποινη μορφή σοβαρής εργασιακής εκμετάλλευσης. Επισήμαναν τις δυσκολίες να εφαρμοστούν οι ποικίλες νομικές κατηγορίες και να γίνουν κατανοητές οι ποικίλες μορφές σοβαρής εργασιακής εκμετάλλευσης εργαζόμενων από άλλες χώρες και τα βαθύτερα αίτιά τους. Οι επιθεωρητές εργασίας και οι αστυνομικοί χρειάζεται να κατανοήσουν καλύτερα τις πολλαπλές μορφές εκμετάλλευσης και να ευαισθητοποιηθούν περισσότερο, ώστε να εντοπίζουν πιο εύκολα ανάλογα περιστατικά.

Οι εμπειρογνώμονες επισήμαναν ότι οι δημόσιες αρχές είναι επιφορτισμένες αφενός με το καθήκον ελέγχου της μετανάστευσης και, αφετέρου, με το καθήκον αναγνώρισης και στήριξης των θυμάτων σοβαρής εκμετάλλευσης, γεγονός που μπορεί να οδηγήσει σε αντικρουόμενους ρόλους και απαιτήσεις. Οι επιθεωρητές εργασίας και οι αστυνομικοί πρέπει να ενημερωθούν και να εκπαιδευτούν ώστε να δίνουν προτεραιότητα στα θεμελιώδη δικαιώματα των θυμάτων και όχι σε ζητήματα δημόσιας τάξης όταν έρχονται αντιμέτωποι με καταστάσεις σοβαρής εκμετάλλευσης παράτυπα διαμενόντων πολιτών τρίτων χωρών.

Η γνώμη του FRA

Τα κράτη μέλη της ΕΕ οφείλουν να διασφαλίζουν ότι οι εργαζόμενοι σε φορείς που έρχονται αντιμέτωποι με υποθέσεις εργασιακής εκμετάλλευσης έχουν γνώση των ποικίλων μορφών σοβαρής εργασιακής εκμετάλλευσης και των βαθύτερων αιτίων τους και διαθέτουν την εκπαίδευση που θα τους επιτρέψει να αντιδράσουν δεόντως. Οι επιθεωρητές εργασίας και οι αστυνομικοί πρέπει να ενημερωθούν και να εκπαιδευτούν ώστε να δίνουν προτεραιότητα στα δικαιώματα των θυμάτων σοβαρής εργασιακής εκμετάλλευσης και όχι σε ζητήματα διαχείρισης της μετανάστευσης.

Η Ευρωπαϊκή Αστυνομική Ακαδημία (CEPOL) και ο Ευρωπαϊκός Οργανισμός για την Ασφάλεια και την Υγεία στην Εργασία (EU-OSHA) καλούνται να συνδράμουν τα κράτη μέλη στην υλοποίηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων που θα ενισχύσουν την ικανότητα των αξιωματικών των δικωκτικών αρχών και των επιθεωρητών εργασίας να εντοπίζουν και να διερευνούν υποθέσεις σοβαρής εργασιακής εκμετάλλευσης και να παρεμβαίνουν με πνεύμα σεβασμού των θεμελιωδών δικαιωμάτων των εργαζόμενων που μετακινούνται ή εισέρχονται στην ΕΕ και έχουν πέσει θύματα εκμετάλλευσης. Οι εν λόγω πρωτοβουλίες θα μπορούσαν να υποστηρίξουν και από τον συντονιστή της δράσης της ΕΕ κατά της εμπορίας ανθρώπων.

Είναι πολύ σημαντικό να υπάρχει αποτελεσματική συνεργασία δημόσιων και ιδιωτικών φορέων, η οποία να βασίζεται σε σύμπνοια για τα προβλήματα που προκαλεί η εργασιακή εκμετάλλευση, τα θεμελιώδη δικαιώματα που διακυβεύονται και τις παρεμβάσεις που απαιτούνται.

Ενθάρρυνση των συνδικαλιστικών οργανώσεων και των οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών να προσεγγίζουν και να ενημερώνουν τους εργαζόμενους που μετακινούνται ή εισέρχονται στην ΕΕ

Πολλοί ερωτηθέντες θεωρούν ουσιώδες οι εργαζόμενοι να γνωρίζουν τους όρους εργασίας και τα δικαιώματά τους πριν φτάσουν στη χώρα προορισμού τους ή να ενημερώνονται για τα θέματα αυτά άμα τη αφίξει τους. Εν προκειμένω, πρέπει να αναγνωριστούν ως ελπιδοφόρα εξέλιξη οι σημαντικές λειτουργίες που επιτελούν οι συνδικαλιστικές οργανώσεις και οι ΜΚΟ που έρχονται σε επαφή με εργαζόμενους που μετακινούνται ή εισέρχονται στην ΕΕ, μεταξύ άλλων σε Αυστρία, Γερμανία, Ιρλανδία και Κάτω Χώρες.

Παρατηρείται επίσης μια σαφής (και θετική) τάση, οι πρεσβείες των κρατών μελών της ΕΕ να ενημερώνουν για θέματα εργασιακών δικαιωμάτων τους αλλοδαπούς που προτίθενται να μεταναστεύσουν στη χώρα τους ή τους πολίτες της χώρας τους που μετακινούνται σε χώρα υποδοχής με σκοπό την εργασία. Επισημαίνεται, εξάλλου, ότι σύμφωνα με το άρθρο 11 της οδηγίας για τους εποχιακά εργαζόμενους (2014/36/ΕΕ) όταν τα κράτη μέλη χορηγούν σε πολίτες τρίτων χωρών άδεια για τον σκοπό εποχιακής εργασίας, η εν λόγω άδεια συνοδεύεται από γραπτές πληροφορίες σχετικά με τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τους σύμφωνα με την οδηγία, μεταξύ άλλων σε ό,τι αφορά τις διαδικασίες υποβολής καταγγελίας.

Η γνώμη του FRA

Τα κράτη μέλη της ΕΕ πρέπει να ενθαρρύνουν τις συνδικαλιστικές οργανώσεις και άλλες οργανώσεις πολιτών να ενημερώνουν τους εργαζόμενους πριν από την αναχώρησή τους, αλλά και άμα τη αφίξει τους στη χώρα προορισμού τους.

Πρέπει να εξεταστεί ο πιθανός ρόλος των πρεσβειών όσον αφορά την παροχή ενημέρωσης πριν από την αναχώρηση ή άμα τη αφίξει.

Ξεκάθαρες εργασιακές σχέσεις

Οι εμπειρογνώμονες θεωρούν ότι η έλλειψη διαφάνειας στις εργασιακές σχέσεις είναι παράγοντας που αυξάνει τον κίνδυνο εκμετάλλευσης. Οι εργαζόμενοι συχνά δεν έχουν σύμβαση σε γλώσσα την οποία κατανοούν, δεν έχουν καθόλου γραπτή σύμβαση ή χάνουν τον λογαριασμό των δεδουλευμένων που τους οφείλονται λόγω της νομικά πολύπλοκης κατάστασης (π.χ. πρακτορεία ή υπεργολάβοι) ή λόγω πρακτικών του εργοδότη που συσκοτίζουν την κατάσταση. Πρέπει να αυξηθεί η ευαισθητοποίηση στο θέμα της έλλειψης διαφάνειας στις εργασιακές σχέσεις ως ένα «καμπανάκι» για την πιθανότητα σοβαρής εργασιακής εκμετάλλευσης, μεταξύ άλλων μέσα από εκστρατείες ή από τις πρεσβείες που χορηγούν θεώρηση εισόδου σε πολίτες τρίτων χωρών.

Η γνώμη του FRA

Τα κράτη μέλη της ΕΕ πρέπει να διασφαλίζουν ότι οι βασικοί όροι και συνθήκες της σχέσης εξαρτημένης εργασίας διατυπώνονται με διαφάνεια, τεκμηριώνονται εγγράφως και είναι κατανοητοί καθ' όλη τη διάρκεια της απασχόλησης. Ειδικότερα:

- *όλοι οι εργαζόμενοι πρέπει να υπογράφουν γραπτή σύμβαση σε γλώσσα την οποία κατανοούν, τουλάχιστον όσον αφορά τους βασικούς όρους απασχόλησής τους·*
- *η καταβολή των αποδοχών πρέπει να γίνεται με διαφάνεια, σε τακτά διαστήματα και τουλάχιστον σε μηνιαία βάση —όχι στο τέλος του έργου ή της περιόδου.*

Το δικαίωμα των καταναλωτών να γνωρίζουν και η υποχρέωση των επιχειρήσεων να δημοσιοποιούν πληροφορίες

Στα κράτη μέλη της ΕΕ, όπου συνήθως κυκλοφορούν προϊόντα με εμπορική σήμανση, οι απόψεις των εμπειρογνομώνων για τα οφέλη της εν λόγω πρακτικής ποικίλλουν. Πολλοί πιστεύουν ότι το να δοθεί η δυνατότητα στον καταναλωτή να λαμβάνει εμπειριστατωμένες αποφάσεις είναι αποτελεσματικό μέσο πρόληψης της εργασιακής εκμετάλλευσης, ενώ άλλοι επισημαίνουν ότι η σήμανση δεν είναι πάντα αξιόπιστη και απαιτεί βελτίωση. Σύμφωνα με το άρθρο 5 της οδηγίας για τα δικαιώματα των καταναλωτών (2011/83/ΕΕ), οι καταναλωτές θα πρέπει να γνωρίζουν τα κύρια χαρακτηριστικά των αγαθών ή των υπηρεσιών που αγοράζουν ή χρησιμοποιούν. Οι καταναλωτές που ενδιαφέρονται για τις ανθρώπινες συνθήκες εργασίας πρέπει να έχουν δικαίωμα να γνωρίζουν αν αγοράζουν προϊόντα που είναι πολύ πιθανόν να έχουν παραχθεί σε συνθήκες εκμετάλλευσης.

ΕΠΙΛΕΓΜΕΝΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΤΟΥ FRA

Οι εκμεταλλευτές παραπλανούν τους καταναλωτές

Η Happy Eggs, η επιχείρηση που προμηθεύει αυγά σε μεγάλα πολυκαταστήματα του Ηνωμένου Βασιλείου, διαπιστώθηκε ότι πουλούσε αυγά τα οποία συνέλεγαν Λιθουανοί εργάτες υπό συνθήκες εκμετάλλευσης. Η επιχείρηση ισχυρίστηκε ότι κάνει «οτιδήποτε περνά από το χέρι της για να είναι τα αγροκτήματά της πραγματικοί τόποι χαράς». Ωστόσο, ο μεσάζοντας που παρείχε το προσωπικό βιαιοπραγούσε κατά των εργαζόμενων, αφαιρούσε ποσά από τους μισθούς τους και τους στέγαζε σε συνθήκες συμφοράς. Παρότι έχασε την άδεια άσκησης του επαγγέλματός του, δεν ασκήθηκε ποινική δίωξη εναντίον του.

Αυτό σχετίζεται με την υποχρέωση των επιχειρήσεων να δημοσιοποιούν πληροφορίες οι οποίες θα επιτρέπουν στον καταναλωτή να αξιολογεί τον αντίκτυπο των επιχειρηματικών τους δραστηριοτήτων στα θεμελιώδη δικαιώματα. Ένα σημαντικό βήμα για τη βελτίωση της διαφάνειας των «μη χρηματοοικονομικών πληροφοριών» των επιχειρήσεων αποτελεί η τροποποιημένη οδηγία περί δημοσιοποίησης (2014/95/ΕΕ), την οποία τα κράτη μέλη υποχρεούνται να μεταφέρουν στο εθνικό τους δίκαιο έως τις 6 Δεκεμβρίου 2016. Οι μεγάλες επιχειρήσεις και οι όμιλοι επιχειρήσεων υποχρεούνται να υποβάλουν στοιχεία σχετικά με «εργασιακά θέματα», περιγραφή των πολιτικών που εφαρμόζουν και των αποτελεσμάτων τους, των κινδύνων και του τρόπου αντιμετώπισής τους, καθώς και τους συναφείς βασικούς δείκτες επιδόσεων. Σύμφωνα με το άρθρο 2 της οδηγίας περί δημοσιοποίησης, η Επιτροπή «εκπονεί μη δεσμευτικές κατευθυντήριες γραμμές σχετικά με τη μέθοδο υποβολής εκθέσεων για μη χρηματοοικονομικές πληροφορίες, συμπεριλαμβανομένων μη χρηματοοικονομικών βασικών δεικτών επιδόσεων, γενικών και τομεακών, προκειμένου να διευκολυνθεί η συναφής, χρήσιμη και συγκρίσιμη δημοσιοποίηση μη χρηματοοικονομικών πληροφοριών».

Η γνώμη του FRA

Τα θεσμικά όργανα και τα κράτη μέλη της ΕΕ παροτρύνονται να δίνουν τη δυνατότητα στον καταναλωτή να εκτιμά καλύτερα τον κίνδυνο το προσφερόμενο προϊόν ή η υπηρεσία να έχει παραχθεί υπό συνθήκες σοβαρής εργασιακής εκμετάλλευσης. Η πληροφόρηση θα μπορούσε να περιλαμβάνει:

- αποτελεσματικά και αξιόπιστα συστήματα πιστοποίησης και σήμανσης των προϊόντων επιχειρήσεων που σέβονται τα δικαιώματα των εργαζόμενων·
- δημόσια μητρώα στα οποία θα καταχωρίζονται εργοδότες ή εταιρίες παροχής προσωπικού που καταδικάστηκαν για εργασιακή εκμετάλλευση, εκτός εάν έχουν λάβει επαρκή μέτρα για την αξιόπιστη αποτροπή της επανεμφάνισης περιστατικών εκμετάλλευσης.

Κατά την εκπόνηση των κατευθυντήριων γραμμών και την υποβολή έκθεσης σχετικά με την εφαρμογή της τροποποιημένης οδηγίας περί δημοσιοποίησης, η Επιτροπή θα μπορούσε να δώσει τη δέουσα προσοχή στη δημοσιοποίηση πολιτικών σε θέματα ισότητας των όρων εργασίας των εργαζόμενων και στα μέτρα που λαμβάνονται έναντι των παραγόντων οι οποίοι αυξάνουν τον κίνδυνο εργασίας υπό συνθήκες εκμετάλλευσης, τόσο γενικά όσο και τομεακά. Ιδιαίτερη προσοχή θα μπορούσε να δοθεί στους κλάδους της οικονομίας που είναι πιο επιρρεπείς στην εργασιακή εκμετάλλευση.

Ασφαλιστικές δικλείδες στις διαδικασίες δημόσιων συμβάσεων

Οι εμπειρογνώμονες ανέφεραν υποθέσεις εργασιακής εκμετάλλευσης στη διάρκεια εκτέλεσης έργων η ανάθεση των οποίων είχε γίνει από δημόσιους φορείς. Ανάλογες καταστάσεις εμφανίζονται και σε αρκετές περιπτώσιολογικές μελέτες. Αναδεικνύεται, επομένως, η ευθύνη των θεσμικών και λοιπών οργάνων, των υπηρεσιών και των οργανισμών της ΕΕ, καθώς και των κρατών μελών, να αποφεύγουν να συμβάλλουν χρηματοδοτικά σε πρακτικές εκμετάλλευσης.

ΕΠΙΛΕΓΜΕΝΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΤΟΥ FRA

Δημόσιες συμβάσεις

Το 2005 μια ομάδα Ινδών που είχαν προσληφθεί από Σαουδάραβα υπεργολάβο εργάστηκαν στη Μάλτα σε ένα μεγάλο έργο υποδομής, χρηματοδοτούμενο από την κυβέρνηση. Οι άνδρες αυτοί είχαν πολύ χαμηλές αποδοχές (πολύ χαμηλότερες από τον εκ του νόμου προβλεπόμενο κατώτατο μισθό) και δεν επιτρεπόταν να λάβουν αναρρωτική άδεια ούτε ρεπό. Το κόστος της ελάχιστης τροφής και των άθλιων συνθηκών στέγασης που τους παρεχόταν αφαιρούνταν επίσης από την αμοιβή τους. Οι επιθεωρητές εργασίας ενημερώθηκαν από τρίτους και μια συνδικαλιστική οργάνωση άσκησε πίεση στην κυβέρνηση της Μάλτας μέσω των ΜΜΕ αντί να προσφύγει στη δικαιοσύνη, καθώς οι «οικονομικές κυρώσεις σε βάρος των εργοδοτών ήταν αμελητέες». Η συνδικαλιστική οργάνωση πρόσφερε νομική συνδρομή στους εργαζόμενους και κινητοποίησε την πρεσβεία τους. Ως αποτέλεσμα, οι εργαζόμενοι αποζημιώθηκαν πλήρως, περιλαμβανομένων των υπερωριακών αμοιβών, με βάση τον τοπικό κατώτατο μισθό.

Σύμφωνα με το άρθρο 31 του Χάρτη, οι παράγοντες της ΕΕ υποχρεούνται να σέβονται το δικαίωμα των μεταναστών εργαζόμενων, είτε είναι πολίτες της ΕΕ είτε τρίτων χωρών, να απολαμβάνουν αξιοπρεπείς συνθήκες εργασίας, κι αυτό με ιδιαίτερη έμφαση σε όλες τις διαδικασίες δημόσιων συμβάσεων που συνάπτονται με εργολάβους και υπεργολάβους. Ειδικότερα, κατά την εφαρμογή της δέσμης νομοθετικών μέτρων που εγκρίθηκε τον Φεβρουάριο 2014 σχετικά με τις διαδικασίες δημόσιων συμβάσεων, τα κράτη μέλη της ΕΕ δεσμεύονται από τον Χάρτη, περιλαμβανομένων των άρθρων 5 και 31.

Η γνώμη του FRA

Κατά την εφαρμογή της δέσμης νομοθετικών μέτρων που εγκρίθηκε τον Φεβρουάριο 2014 σχετικά με τις διαδικασίες δημόσιων συμβάσεων, τα κράτη μέλη της ΕΕ καλούνται να δώσουν ιδιαίτερη προσοχή στην ανάγκη αποφυγής υποστήριξης της εργασιακής εκμετάλλευσης μέσω αναθέσεων σε εργοληπτικές ή υπεργοληπτικές επιχειρήσεις που εκμεταλλεύονται τους εργαζόμενους.

Τα θεσμικά και λοιπά όργανα, οι υπηρεσίες και οι οργανισμοί της ΕΕ που εφαρμόζουν διαδικασίες δημόσιων συμβάσεων παροτρύνονται να λειτουργούν ως παράδειγμα προς μίμηση και να επιδεικνύουν τη δέουσα προσοχή στην πρόληψη της εργασιακής εκμετάλλευσης από επιχειρήσεις που αναλαμβάνουν υπεργολαβίες.

Παρακολούθηση και επιθεωρήσεις των χώρων εργασίας

Ολοκληρωμένα και αποτελεσματικά συστήματα επιθεωρήσεων και παρακολούθησης

Οι ερωτηθέντες, ασχέτως του επαγγέλματός τους, θεωρούν ότι η ανυπαρξία αποτελεσματικής παρακολούθησης συνιστά καίριο παράγοντα κινδύνου που συντελεί στη σοβαρή εργασιακή εκμετάλλευση. Οι εκπρόσωποι οργανώσεων για την προαγωγή των δικαιωμάτων των εργαζόμενων, οι εκπρόσωποι εργοδοτικών οργανώσεων και οι δικαστές θεωρούν την ανυπαρξία επαρκούς παρακολούθησης ως τον σημαντικότερο θεσμικό παράγοντα κινδύνου. Τα κράτη μέλη οφείλουν να μεριμνούν τόσο για τη διενέργεια περισσότερων επιθεωρήσεων των χώρων εργασίας όσο και για την ενίσχυση της αποτελεσματικότητάς τους, επιδεικνύοντας τη δέουσα προσοχή στους παράγοντες που αυξάνουν τον κίνδυνο εργασιακής εκμετάλλευσης. Οι εμπειρογνώμονες ανέδειξαν επιπλέον τη σημασία της συνεργασίας μεταξύ επιθεωρητών εργασίας και αστυνομίας.

Κατά τη γνώμη τους, ανακύπτουν περίπλοκα ζητήματα όταν ορισμένες εργασίες, όπως οι εργασίες σε αγροτικές εκμεταλλεύσεις ιδιωτών ή η οικιακή εργασία, απαλλάσσονται παντελώς από επιθεωρήσεις. Ομοίως, σε έκθεση που δημοσίευσε ο FRA το 2011 με τίτλο «Μετανάστες χωρίς άδεια παραμονής

που απασχολούνται ως οικιακό προσωπικό» επισημαίνεται ότι «το νομικό πλαίσιο θα πρέπει να προβλέπει επιθεωρήσεις του χώρου εργασίας του οικιακού προσωπικού ώστε να διασφαλίζονται αξιοπρεπείς και ασφαλείς συνθήκες εργασίας»¹.

Λαμβάνοντας υπόψη τους παράγοντες κινδύνου που εντοπίστηκαν στην επιτόπια έρευνα, η παρακολούθηση πρέπει να επικεντρώνεται σε ομάδες εργαζόμενων που διατρέχουν αυξημένο κίνδυνο εκμετάλλευσης, όπως όσοι δεν διαθέτουν άδεια εργασίας, οι εποχιακά εργαζόμενοι, οι προσωρινά απασχολούμενοι και οι δήθεν αυτοαπασχολούμενοι. Από την έρευνα προέκυψε ότι η παρακολούθηση, αντί να επικεντρώνεται στις ομάδες αυτές, συχνά περιορίζεται σε συγκεκριμένους οικονομικούς κλάδους που θεωρούνται ιδιαίτερα επιρρεπείς στην εργασιακή εκμετάλλευση. Τα πορίσματα της έρευνας όσον αφορά τη βαρύτητα των διάφορων παραγόντων κινδύνου πρέπει να αξιοποιηθούν για τον σχεδιασμό αποτελεσματικότερων και πιο στοχευμένων στρατηγικών για τον εντοπισμό περιστατικών σοβαρής εργασιακής εκμετάλλευσης.

Από την επιτόπια έρευνα προέκυψε επίσης ότι αυξάνεται ο κίνδυνος εργασιακής εκμετάλλευσης όταν οι εργαζόμενοι δεν προσλαμβάνονται απευθείας από την επιχείρηση για την οποία εργάζονται, αλλά από γραφεία παροχής προσωπικού ή υπεργολάβους (δηλαδή από φυσικά ή νομικά πρόσωπα στα οποία ανατίθεται η εκτέλεση του συνόλου ή μέρους των υποχρεώσεων προηγούμενης σύμβασης).

Σύμφωνα με τους εμπειρογνώμονες, οι νομικά περίπλοκες καταστάσεις καθιστούν πιο δύσκολο οι εργαζόμενοι από άλλη χώρα να κατανοήσουν τα δικαιώματά τους ή τα ένδικα μέσα που έχουν στη διάθεσή τους, με αποτέλεσμα τον αυξημένο κίνδυνο να πέσουν θύματα εκμετάλλευσης. Ο κίνδυνος αυξάνεται περαιτέρω όταν εμπλέκονται επιχειρήσεις που εδρεύουν σε διαφορετικά κράτη μέλη. Εξάλλου, υπό τις συνθήκες αυτές, καθίσταται δυσχερέστερη η αξιολόγηση παραβιάσεων των δικαιωμάτων των εργαζόμενων. Θα πρέπει να ενταθούν οι προσπάθειες παρακολούθησης των εν λόγω περίπλοκων καταστάσεων και διερεύνησής τους σε περίπτωση υπονοιών. Προς τούτο μπορεί να απαιτείται αποτελεσματική συνεργασία των δημόσιων αρχών περισσότερων του ενός κρατών μελών.

1 FRA (2011), *Migrants in an irregular situation employed in domestic work: fundamental rights challenges for the European Union and its Member States* [Μετανάστες χωρίς άδεια παραμονής που απασχολούνται ως οικιακό προσωπικό: προκλήσεις για την Ευρωπαϊκή Ένωση και τα κράτη μέλη της στο επίπεδο των θεμελιωδών δικαιωμάτων], Λουξεμβούργο, Υπηρεσία Εκδόσεων, σ. 9 και 30.

ΕΠΙΛΕΓΜΕΝΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΤΟΥ FRA

Γραφεία παροχής προσωπικού

Σε μια εταιρία καθαρισμού στη Φινλανδία εργάζονταν 68 Κινέζοι υπήκοοι. Είχαν προσληφθεί από ένα φινλανδικό γραφείο παροχής προσωπικού με τη βοήθεια ενός αντίστοιχου κινεζικού γραφείου, με αποτέλεσμα να δημιουργηθεί σύγχυση στους εργαζόμενους οι οποίοι δήλωσαν ότι δεν κατανοούν ποιος εκπροσωπεί το γραφείο παροχής προσωπικού και ποιος εκπροσωπεί την εταιρία καθαρισμού. Η αβεβαιότητα αυτή αντικατοπτρίστηκε και στην ποινική δίκη, όπου κατέπεσαν οι κατηγορίες της διακριτικής μεταχείρισης στην εργασία και της εκβίασης σε βάρος του φινλανδικού γραφείου παροχής προσωπικού, επειδή διαπιστώθηκε ότι δεν ενεργούσε εξ ονόματος του εργοδότη. Ως εκ τούτου, οι δράστες παρέμειναν ατιμώρητοι παρότι τους απαγγέλθηκαν οι κατηγορίες της διακριτικής μεταχείρισης στην εργασία, της εκβίασης και της διακεκριμένης τοκογλυφίας. Τα θύματα δεν έλαβαν αποζημίωση ούτε επιστροφή της προμήθειας που είχαν καταβάλει στο γραφείο παροχής προσωπικού, ενώ αναγκάστηκαν να καταβάλουν και μέρος των δικαστικών εξόδων.

Στο άρθρο 7 της σύμβασης της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας (ΔΟΕ) για τις ιδιωτικές υπηρεσίες απασχόλησης² προβλέπεται ρητά ότι «οι ιδιωτικές υπηρεσίες απασχόλησης δεν πρέπει να επιβαρύνουν τους εργαζόμενους με άμεσο ή έμμεσο τρόπο, συνολικά ή εν μέρει, ούτε με αμοιβή ούτε με άλλα έξοδα». Το κόστος των υπηρεσιών διάθεσης προσωπικού πρέπει να βαρύνει τον εργοδότη. Δεν μπορούν να γίνονται αποδεκτές εξαιρέσεις στον κανόνα αυτό για εργαζόμενους που αναζητούν εργασία η οποία δεν απαιτεί εξειδίκευση ή δεν συνεπάγεται διοικητικές ευθύνες. Παρά ταύτα, όπως διαπιστώνεται από τις συνεπείξεις των εμπειρογνομόνων και τις περιπτώσιολογικές μελέτες, τα γραφεία παροχής προσωπικού χρεώνουν στους εργαζόμενους εξωφρενικές προμήθειες, οι οποίες τους καθιστούν ομήρους των χρεών τους και ιδιαίτερα ευάλωτους στη σοβαρή εκμετάλλευση. Κατά συνέπεια, οι αρχές παρακολούθησης απαιτείται να δώσουν ιδιαίτερη προσοχή στις δραστηριότητες των ιδιωτικών υπηρεσιών απασχόλησης.

² Θεσπίστηκε στη Γενεύη στις 19 Ιουνίου 1997 κατά την 85η σύνοδο της Διεθνούς Διάσκεψης Εργασίας (ΔΔΕ).

Η γνώμη του FRA

Τα κράτη μέλη της ΕΕ οφείλουν να διασφαλίζουν την ύπαρξη ενός ολοκληρωμένου συστήματος επιθεωρήσεων των συνθηκών εργασίας, αρκούντως αποτελεσματικού ώστε να συνάδει προς τα αναγνωρισμένα πρότυπα.

- Προς τον σκοπό αυτό, η υφιστάμενη νομοθεσία πρέπει να αναθέτει ρητά σε κάποια δημόσια αρχή το καθήκον παρακολούθησης των συνθηκών εργασίας των μεταναστών εργαζόμενων, είτε είναι πολίτες της ΕΕ είτε τρίτων χωρών, καθώς και διεξαγωγής ικανού αριθμού επιθεωρήσεων.
- Η εν λόγω αρχή πρέπει να διαθέτει επαρκή αριθμό στελεχών με την κατάλληλη εκπαίδευση για τη διεξαγωγή στοχευμένων και αποτελεσματικών επιθεωρήσεων, καθώς και μέσα υπέρβασης των γλωσσικών φραγμών. Θα πρέπει είτε να διαθέτει η ίδια αρμοδιότητες και μέσα συγκέντρωσης αποδεικτικών στοιχείων που μπορούν να χρησιμοποιηθούν ενώπιον ποινικού δικαστηρίου είτε να μπορεί να βασίζεται στην αποτελεσματική συνεργασία με τις αστυνομικές αρχές.
- Οι εργαζόμενοι στις αρχές παρακολούθησης πρέπει να διαθέτουν την αναγκαία εκπαίδευση ώστε να κατανοούν και να αξιολογούν τους παράγοντες που αυξάνουν τον κίνδυνο σοβαρής εργασιακής εκμετάλλευσης στην πράξη, να αναπροσαρμόζουν και να οργανώνουν την εργασία τους σύμφωνα με τους παράγοντες κινδύνου και να επανεξετάζουν σε τακτά χρονικά διαστήματα το σύστημα διαχείρισης κινδύνου που εφαρμόζουν. Ο στρατηγικός προσανατολισμός των επιθεωρήσεων των χώρων εργασίας πρέπει να βασίζεται στα διαθέσιμα επιστημονικά στοιχεία για τους συναφείς παράγοντες κινδύνου.
- Τα κράτη μέλη της ΕΕ πρέπει να αναθεωρήσουν τους κανονισμούς που καταλήγουν σε πλήρη απαλλαγή ορισμένων χώρων εργασίας από επιθεωρήσεις, ιδίως των αγροκτημάτων και των κατοικιών.
- Τα κράτη μέλη της ΕΕ πρέπει να σχεδιάσουν αποτελεσματικότερες και πιο στοχευμένες στρατηγικές προκειμένου να αποκαλύπτονται υποθέσεις σοβαρής εργασιακής εκμετάλλευσης και να οδηγούνται οι παραβάτες στη δικαιοσύνη.
- Τα κράτη μέλη της ΕΕ πρέπει να εντείνουν την παρακολούθηση των γραφείων παροχής προσωπικού και να διασφαλίσουν την εφαρμογή των νομικών διατάξεων που απαγορεύουν την είσπραξη προμήθειας από τους εργαζόμενους.

- Οι οργανισμοί της ΕΕ, συμπεριλαμβανομένου του EU-OSHA, της Ευρωπαϊκής Αστυνομικής Υπηρεσίας (Ευρωπόλ) και της Μονάδας Δικαστικής Συνεργασίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Eurojust), καλούνται να συμβάλουν στην αναβάθμιση της διασυνοριακής συνεργασίας μεταξύ των αρμόδιων αρχών των κρατών μελών για την παρακολούθηση, τη διερεύνηση και την άσκηση διώξεων σε υποθέσεις εργασιακής εκμετάλλευσης στις οποίες εμπλέκονται περισσότερα του ενός κράτη μέλη.

Πρόσβαση των θυμάτων στη δικαιοσύνη

Διατάξεις του ποινικού δικαίου που προστατεύουν τους εργαζόμενους που μετακινούνται ή εισέρχονται στην ΕΕ από τη σοβαρή εργασιακή εκμετάλλευση

Από την έρευνα διαπιστώθηκε ότι οι κατηγορίες προσώπων που προστατεύονται δυνάμει διατάξεων του ποινικού δικαίου έναντι της σοβαρής εκμετάλλευσης στο πλαίσιο σχέσεων εξαρτημένης εργασίας ποικίλλουν σημαντικά ανάλογα με το κράτος μέλος, ξεκινώντας αποκλειστικά και μόνο από τους παράνομα διαμένοντες πολίτες τρίτων χωρών και φθάνοντας έως το σύνολο των εργαζόμενων. Αυτό που έχει καθοριστική σημασία από τη σκοπιά των ανθρωπίνων δικαιωμάτων είναι ότι το δικαίωμα (βάσει του άρθρου 31 του Χάρτη και του άρθρου 2 του αναθεωρημένου ΕΚΧ) σε δίκαιες συνθήκες εργασίας προϋποθέτει αποτελεσματική προστασία των εργαζόμενων έναντι σοβαρών παραβιάσεων. Δεδομένου του δικαιώματος στην ισότητα έναντι του νόμου (άρθρο 20 του Χάρτη) είναι αμφισβητήσιμος ο λόγος για τον οποίο, σε κάποιες περιπτώσεις, το δικαίωμα των παράνομα διαμενόντων πολιτών τρίτων χωρών σε αξιοπρεπείς συνθήκες εργασίας προστατεύεται με διατάξεις του ποινικού δικαίου, ενώ δεν προστατεύεται το αντίστοιχο δικαίωμα των νόμιμα διαμενόντων πολιτών τρίτων χωρών ή των πολιτών της ΕΕ. Ομοίως, η προστασία των παιδιών από τη σοβαρή εργασιακή εκμετάλλευση δεν πρέπει να περιορίζεται στους παράνομα διαμένοντες πολίτες τρίτων χωρών.

Πέραν αυτού, η νομοθεσία ορισμένων κρατών μελών της ΕΕ ποινικοποιεί την απασχόληση παράνομα διαμενόντων πολιτών τρίτων χωρών, ασχέτως αν υφίστανται εκμετάλλευση ή όχι. Η εν λόγω νομοθεσία επιφυλάσσει ίση μεταχείριση σε

καταστάσεις οι οποίες διαφέρουν ουσιωδώς. Έτσι, το δικαίωμα των εργαζόμενων να μην εργάζονται υπό συνθήκες εκμετάλλευσης δεν αναγνωρίζεται ούτε προστατεύεται.

ΕΠΙΛΕΓΜΕΝΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΤΟΥ FRA

Παράνομα διαμένοντες μετανάστες

Μια γυναίκα από τη Βολιβία χωρίς άδεια διαμονής εργαζόταν ως οικιακή βοηθός στην Ιταλία, δουλεύοντας πολλές ώρες με ελάχιστες αποδοχές. Ο εργοδότης εκμεταλλεόταν το γεγονός ότι δεν είχε άδεια διαμονής για να την εκφοβίζει.

Μια γυναίκα από τον Ισημερινό στην Ισπανία έκανε τις δουλειές του σπιτιού και φρόντιζε έναν ηλικιωμένο. Αναγκάζοταν να δουλεύει πάρα πολλές ώρες χωρίς ανάλογες αποδοχές. Ζήτησε βοήθεια από μια ΜΚΟ, αλλά δεν έκανε καταγγελία.

Στην Ιρλανδία, μια νεαρή Νιγηριανή φρόντιζε το παιδί μιας οικογένειας, η οποία της απαγόρευε να έχει επαφές με την οικογένειά της και οποιονδήποτε άλλον. Ο εργοδότης έθετε περιορισμούς και στις μετακινήσεις της και, όταν διαμαρτυρήθηκε, την απείλησε ότι θα τη στείλει πίσω στη Νιγηρία.

Οι συμμετέχοντες από την Ουγγαρία ανέφεραν ότι οι Ρουμάνες που φροντίζουν ηλικιωμένους συχνά υφίστανται εκμετάλλευση.

Σε πέντε κράτη μέλη της ΕΕ, το αδίκημα της απασχόλησης παράνομα διαμένοντος πολίτη τρίτης χώρας υπό εξόχως καταχρηστικούς όρους εργασίας τιμωρείται με ανώτατη ποινή φυλάκισης μικρότερη των δύο ετών. Η ποινή αυτή δεν αντικατοπτρίζει τη βαρύτητα των παραβιάσεων των θεμελιωδών δικαιωμάτων των θυμάτων σοβαρής εργασιακής εκμετάλλευσης. Σε άλλα κράτη μέλη, συνήθως προβλέπονται ποινές φυλάκισης μικρότερες των τριών ή των πέντε ετών.

Η οδηγία περί κυρώσεων κατά των εργοδοτών υποχρεώνει τα κράτη μέλη να διασφαλίζουν ότι τα νομικά πρόσωπα υπέχουν ευθύνη για την απασχόληση παράνομα διαμενόντων πολιτών τρίτων χωρών υπό εξόχως καταχρηστικούς όρους εργασίας σε περίπτωση που το εν λόγω αδίκημα διαπράττεται για λογαριασμό τους. Παρόμοια διάταξη περιέχει το άρθρο 5 της οδηγίας περί εμπορίας ανθρώπων (2011/36/ΕΕ). Οι κυρώσεις κατά των νομικών προσώπων πρέπει να είναι αποτελεσματικές και αποτρεπτικές. Ωστόσο, οι εμπειρογνώμονες δήλωσαν ότι οι κυρώσεις που επιβάλλονται στην πράξη κατά επιχειρήσεων (νομικών προσώπων) δεν αντικατοπτρίζουν τη βαρύτητα

των παραβιάσεων των σχετικών δικαιωμάτων. Επομένως, θα μπορούσε να εξεταστεί περαιτέρω η αποτελεσματικότητα της οδηγίας περί κυρώσεων κατά των εργοδοτών στην πράξη. Εξάλλου, η οδηγία προβλέπει τη δυνατότητα δημοσιοποίησης καταλόγων εργοδοτών που εφαρμόζουν πρακτικές εκμετάλλευσης (άρθρο 12 παράγραφος 2), ωστόσο ελάχιστα κράτη μέλη της ΕΕ εφαρμόζουν την πρακτική αυτή.

Η γνώμη του FRA

Τα θεσμικά όργανα και τα κράτη μέλη της ΕΕ πρέπει να επανεξετάσουν τις συναφείς οδηγίες της ΕΕ και τις διατάξεις του ποινικού δικαίου προκειμένου να παρέχεται σε όλους τους εργαζόμενους ίση και αποτελεσματική προστασία έναντι της σοβαρής εργασιακής εκμετάλλευσης.

Η ευθύνη των επιχειρήσεων ως νομικών προσώπων τα οποία ενεργούν ως εργοδότες πρέπει να διασφαλίζεται μέσω ολοκληρωμένων και αποτελεσματικών διατάξεων του ποινικού δικαίου. Η εθνική νομοθεσία πρέπει να προβλέπει αρκούντως αποτρεπτικές κυρώσεις κατά των νομικών προσώπων, οι οποίες θα επιβάλλονται στην πράξη. Επιπλέον, τα κράτη μέλη της ΕΕ πρέπει να επανεξετάσουν την αποτελεσματικότητα των νομικών διατάξεων που επιτρέπουν:

- το κλείσιμο ή την ανάκληση αδειών επιχειρήσεων που έχουν καταδικαστεί για σοβαρή εργασιακή εκμετάλλευση·
- τη δημοσίευση καταλόγου εργοδοτών που έχουν καταδικαστεί για σοβαρή εργασιακή εκμετάλλευση.

Διεύρυνση της εντολής των οργανισμών που ασχολούνται με την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων ώστε να καλύπτονται όλες οι μορφές σοβαρής εργασιακής εκμετάλλευσης

Από την επιτόπια έρευνα διαπιστώνεται σαφώς ότι οι οργανισμοί που έχουν την ευθύνη της παρακολούθησης, της διενέργειας επιθεωρήσεων, της επιβολής του νόμου, της υποστήριξης των θυμάτων και της άσκησης δίωξης χρειάζεται να επενδύσουν περισσότερο σε πόρους ώστε να αντιμετωπίσουν τις προκλήσεις που αναδεικνύονται στην παρούσα έκθεση. Ωστόσο, οι επενδύσεις σε επίπεδο θεσμικού πλαισίου δεν πρέπει να θέτουν στο στόχαστρο μια συγκεκριμένη μορφή εργασιακής εκμετάλλευσης. Αντίθετα, πρέπει να αποσκοπούν στην αντιμετώπιση, από μια ευρύτερη σκοπιά,

ολόκληρου του φάσματος των αξιόποινων μορφών εργασιακής εκμετάλλευσης, το οποίο μπορεί να ξεκινά από τη δουλεία και να φθάνει έως τη σοβαρή εργασιακή εκμετάλλευση κατά την έννοια της οδηγίας περί κυρώσεων κατά των εργοδοτών. Δεδομένης της κλίμακας της σοβαρής εργασιακής εκμετάλλευσης, υπάρχει αδήριτη ανάγκη να διευρυνθεί η εντολή των οργανισμών που ασχολούνται με την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων.

Οι συνεντεύξεις εμπειρογνομόνων αλλά και οι περιπτώσιολογικές μελέτες αποκαλύπτουν τις δυσκολίες που πηγάζουν από το γεγονός ότι υπάρχουν υποστηρικτικές υπηρεσίες, ειδικές μονάδες της αστυνομίας ή ειδικοί εισαγγελείς που επιλαμβάνονται υποθέσεων εμπορίας ανθρώπων, όχι όμως υποθέσεων σοβαρής εργασιακής εκμετάλλευσης, ιδίως όσον αφορά τις μορφές εκμετάλλευσης στο πλαίσιο σχέσεων εξαρτημένης εργασίας που καλύπτονται από το άρθρο 9 της οδηγίας περί κυρώσεων κατά των εργοδοτών. Ως προς την υποστήριξη των θυμάτων, για παράδειγμα, στα δύο τρίτα των κρατών μελών της ΕΕ στα οποία διεξήχθη επιτόπια έρευνα οι εμπειρογνώμονες έκριναν ότι οι υπηρεσίες υποστήριξης των θυμάτων είναι είτε ανύπαρκτες είτε αναποτελεσματικές στην πράξη, καθώς ελάχιστες είναι οι ειδικές υπηρεσίες για τα θύματα εργασιακής εκμετάλλευσης, ενώ αποκλείονται εξ αρχής από πολλές υπηρεσίες, εκτός εάν συντρέχει εμπορία ανθρώπων ή βία.

Βάσει των στοιχείων αυτών, θα ήταν σκόπιμο να διευρυνθεί η εντολή των οργανισμών για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων σε επίπεδο ΕΕ ή κρατών μελών, προκειμένου να καλύπτονται όλες οι αξιόποινες μορφές εκμετάλλευσης των εργαζόμενων από άλλη χώρα. Στις μορφές αυτές θα πρέπει να περιλαμβάνεται η εκμετάλλευση που συνοδεύεται από ιδιαίτερα καταχρηστικούς όρους εργασίας, η εκμετάλλευση θυμάτων εμπορίας ανθρώπων από εργοδότη που δεν εμπλέκεται στη διαδικασία της εμπορίας, καθώς και η παράνομη απασχόληση ανηλίκων [άρθρο 9 παράγραφος 1 στοιχεία γ) έως ε) της οδηγίας περί κυρώσεων κατά των εργοδοτών].

Η γνώμη του FRA

Τα θεσμικά όργανα και τα κράτη μέλη της ΕΕ πρέπει να επανεξετάσουν την εντολή των αρμόδιων οργανισμών για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων ή για τον συντονισμό των συναφών ενεργειών, προκειμένου να διευρύνουν την αρμοδιότητά τους να επιλαμβάνονται και άλλων αξιόποινων πράξεων, περιλαμβανομένων όσων καλύπτονται από την οδηγία περί κυρώσεων κατά των εργοδοτών.

Πρέπει να επανεξεταστούν τα εργαλεία και οι μηχανισμοί που θεσπίστηκαν για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων, όπως οι μηχανισμοί παραπομπής ή οι προσωρινές άδειες διαμονής, προκειμένου να επεκταθεί το πεδίο εφαρμογής τους και σε υποθέσεις σοβαρής εργασιακής εκμετάλλευσης στις οποίες δεν συντρέχει εμπορία ανθρώπων.

Ενθάρρυνση των θυμάτων να προβαίνουν σε καταγγελία με αντάλλαγμα τη χορήγηση αδειών διαμονής

Σύμφωνα με τα ευρήματα της έρευνας, τα θύματα σοβαρής εργασιακής εκμετάλλευσης που διαμένουν παράνομα στη χώρα διστάζουν να προβούν σε καταγγελία ενώπιον οποιασδήποτε δημόσιας αρχής, λόγω του καθεστώτος διαμονής τους. Κατά τους εμπειρογνώμονες, ο κύριος λόγος για τον οποίο τα θύματα δεν καταγγέλλουν την εκμετάλλευση στην αστυνομία είναι ο φόβος ότι θα αναγκαστούν να εγκαταλείψουν τη χώρα. Σύμφωνα με την αιτιολογική σκέψη 10 της οδηγίας για τα θύματα (2012/29/ΕΕ), το δικαίωμα του θύματος να αναγνωρίζεται ως τέτοιο και να έχει πρόσβαση στη δικαιοσύνη δεν πρέπει να εξαρτάται από το καθεστώς διαμονής του. Στην πραγματικότητα, πάντως, το δικαίωμα πρόσβασης στη δικαιοσύνη των παράνομα διαμενόντων θυμάτων σοβαρής εργασιακής εκμετάλλευσης παραμένει καθαρά θεωρητικό, εφόσον δεν τους παρέχεται ασφαλής δυνατότητα απόκτησης νόμιμης άδειας διαμονής. Η εν λόγω δυνατότητα θα βελτιώνει ταυτόχρονα και τη λειτουργία του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης και θα αντέστρεφε το κλίμα ατιμωρησίας των δραστών που εμπλέκονται σε υποθέσεις σοβαρής εργασιακής εκμετάλλευσης.

Σύμφωνα με το άρθρο 11 της οδηγίας περί εμπορίας ανθρώπων, τα κράτη μέλη της ΕΕ υποχρεούνται να «λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα προκειμένου να εξασφαλίζουν την παροχή συνδρομής και στήριξης στα θύματα», ώστε να τους δίνουν τη δυνατότητα να ασκούν τα δικαιώματά τους ως θύματα εγκληματικών ενεργειών. Στο ίδιο άρθρο διευκρινίζεται ότι τα κράτη μέλη οφείλουν να εξασφαλίζουν ότι στο θύμα παρέχεται συνδρομή και στήριξη ανεξάρτητα από την προθυμία του να συνεργαστεί σε ποινική έρευνα, δίωξη ή δίκη. Η υποχρέωση αυτή, πάντως, θεσπίζεται «με την επιφύλαξη» της οδηγίας περί των τίτλων παραμονής. Η εν λόγω διατύπωση έχει τεράστιες συνέπειες. Στην πράξη, η οδηγία περί των τίτλων παραμονής, η οποία εξαρτά τη χορήγηση τίτλου παραμονής

σε θύμα εμπορίας ανθρώπων από το κατά πόσον έχει επιδείξει σαφή βούληση συνεργασίας με τις δικαστικές αρχές, θίγει σε μεγάλο βαθμό το δικαίωμα πρόσβασης του θύματος σε υποστηρικτικές υπηρεσίες και στη δικαιοσύνη. Επισημαίνεται ότι η σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης κατά της εμπορίας ανθρώπων (CETS αριθ. 197), την οποία έχουν κυρώσει όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ πλην της Τσεχικής Δημοκρατίας, στο άρθρο 14 υιοθετεί φιλικότερη στάση προς τα ανθρώπινα δικαιώματα, περιλαμβάνοντας –στις περιπτώσεις στις οποίες πρέπει να χορηγούνται στα θύματα ανανεώσιμες άδειες διαμονής– και την περίπτωση στην οποία «η αρμόδια αρχή θεωρεί ότι η διαμονή τους είναι απαραίτητη εξαιτίας της προσωπικής τους κατάστασης».

Επιπλέον, σύμφωνα με την ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, του Οκτωβρίου 2014, για την εφαρμογή της οδηγίας περί των τίτλων παραμονής, σε 6 κράτη μέλη της ΕΕ η χορήγηση αδειών δεν εξαρτάται από τη συνεργασία του θύματος, ενώ σε άλλα 7 κράτη μέλη επιτρέπονται παρεκκλίσεις από την εν λόγω απαίτηση.

Παρατηρείται επίσης εμφανής ανακολουθία μεταξύ της οδηγίας περί των τίτλων παραμονής και των υποχρεώσεων που υπέχουν τα κράτη μέλη βάσει του Χάρτη. Το δικαίωμα των θυμάτων εμπορίας ανθρώπων ή άλλων μορφών σοβαρής εκμετάλλευσης δυνάμει του άρθρου 47 του Χάρτη να τους παρέχεται πραγματική πρόσβαση στη δικαιοσύνη –και προς τούτο να λαμβάνουν ενίσχυση, ενθάρρυνση και υποστήριξη ανάλογα με τις ανάγκες τους– αντιστοιχεί σε άνευ όρων υποχρεώσεις των κρατών μελών της ΕΕ, οι οποίες δεν μπορεί να εξαρτώνται από τη συνεργασία του θύματος. Το βάρος της εξασφάλισης πρόσβασης στη δικαιοσύνη πρέπει να το φέρουν οι δημόσιες αρχές και όχι τα θύματα, στα οποία τίθενται προϋποθέσεις προκειμένου να απολαύσουν το προνόμιο της υποστήριξης και να τους επιτραπεί η συμμετοχή στη δίκη. Η ουσιαστική άσκηση των εν λόγω δικαιωμάτων δεν πρέπει να εξαρτάται από την προθυμία ή την ικανότητα του θύματος να στηρίξει τις αστυνομικές ή ποιοεσδήποτε άλλες αρχές στην εκτέλεση των καθηκόντων τους. Λόγω της σύγκρουσης αυτής, θα μπορούσε να προβληθεί ο ισχυρισμός ότι η έναρξη ισχύος του Χάρτη έχει ακυρώσει την οδηγία περί των τίτλων παραμονής. Για λόγους νομιμότητας και νομικής σαφήνειας, το εν λόγω ζήτημα πρέπει να διευθετηθεί το συντομότερο.

Στην ανακοίνωσή της προς το Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, του Οκτωβρίου 2014, για την εφαρμογή της οδηγίας περί των τίτλων παραμονής, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή άφησε ανοικτό το ενδεχόμενο να αξιολογηθεί η αναγκαιότητα

τροποποίησης της οδηγίας περί των τίτλων παραμονής.³

Η γνώμη του FRA

Τα κράτη μέλη της ΕΕ πρέπει να θεσπίσουν μέτρα για να ενθαρρύνουν τα θύματα σοβαρής εργασιακής εκμετάλλευσης να προβαίνουν σε καταγγελία σε κάποια αρχή παρακολούθησης ή στην αστυνομία χωρίς τον κίνδυνο να απελαθούν. Στα μέτρα θα πρέπει να περιλαμβάνεται και η δυνατότητα των κρατών μελών της ΕΕ να χορηγούν, σε περίπτωση σοβαρών παραβιάσεων των δικαιωμάτων του εργαζόμενου, άδεια διαμονής, βάσει σαφών νομικών όρων.

Επιπλέον, τα κράτη μέλη πρέπει να λάβουν υπόψη τις προτάσεις σχετικά με τους τρόπους με τους οποίους μπορούν να ενθαρρύνονται τα θύματα και οι μάρτυρες να καταγγέλλουν αξιόπρινες πράξεις χωρίς τον φόβο της σύλληψης, οι οποίες παρατίθενται στην παράγραφο 9 των κατευθυντήριων αρχών που δημοσίευσε ο FRA το 2012 με τίτλο «Apprehension of migrants in an irregular situation – fundamental rights considerations» (Σύλληψη παρατύπων διαμενόντων μεταναστών – πτυχές των θεμελιωδών δικαιωμάτων).

Τα θεσμικά όργανα της ΕΕ καλούνται να εξετάσουν το ενδεχόμενο τροποποίησης της οδηγίας του Συμβουλίου 2004/81/ΕΚ, της 29ης Απριλίου 2004, σχετικά με τον τίτλο παραμονής που χορηγείται στους πολίτες τρίτων χωρών θύματα εμπορίας ανθρώπων ή συνέργειας στη λαθρομετανάστευση, οι οποίοι συνεργάζονται με τις αρμόδιες αρχές. Το δικαίωμα των προσώπων σε πραγματική προστασία από την εμπορία ανθρώπων δυνάμει του άρθρου 5 του Χάρτη, καθώς και το δικαίωμα των θυμάτων εμπορίας ανθρώπων σε πρόσβαση στη δικαιοσύνη δυνάμει του άρθρου 47 του Χάρτη επιβάλλουν άνευ όρων υποχρεώσεις στα κράτη μέλη της ΕΕ, οι οποίες δεν εξαρτώνται επ' ουδενί από τη συνεργασία του θύματος με την αστυνομία, την υποστήριξη των ερευνών ή την παροχή οιασδήποτε άλλης υπηρεσίας υπέρ του δημοσίου συμφέροντος. Η εν λόγω τροποποίηση θα καταστήσει αναγκαία επίσης την προσαρμογή της διατύπωσης του

άρθρου 11 παράγραφος 6 της οδηγίας περί εμπορίας ανθρώπων και του άρθρου 13 παράγραφος 4 της οδηγίας περί κυρώσεων κατά των εργοδοτών.

Παροχή στοχευμένων υποστηρικτικών υπηρεσιών στα θύματα

Παρατηρείται γενικά έλλειψη ολοκληρωμένων συστημάτων υποστηρικτικών υπηρεσιών για τα θύματα σοβαρών μορφών εργασιακής εκμετάλλευσης, ενώ πολλές υπάρχουσες υπηρεσίες αποκλείουν συγκεκριμένες ομάδες θυμάτων. Οι εμπειρογνώμονες επιβεβαίωσαν ότι δεν τυγχάνουν ίσης μεταχείρισης όλα τα θύματα. Δίνεται προτεραιότητα σε κάποιες ομάδες θυμάτων, ενώ άλλες, όπως οι παράνομα διαμένοντες μετανάστες, βρίσκονται σε μειονεκτική θέση όσον αφορά την πρόσβαση σε ουσιαστικές υπηρεσίες υποστήριξης και την προστασία στην ποινική διαδικασία.

ΕΠΙΛΕΓΜΕΝΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΤΟΥ FRA

Πρόσβαση σε αποτελεσματικές υπηρεσίες υποστήριξης

Ένας μετανάστης, υπήκοος τρίτης χώρας, ανατολικοευρωπαϊκής καταγωγής, ήρθε στο Βέλγιο το 2013 για να εργαστεί στον κατασκευαστικό τομέα χωρίς νόμιμη άδεια διαμονής. Εργαζόταν πολλές ώρες, ενώ οι απολαβές του ήταν δυσανάλογα χαμηλές. Μη γνωρίζοντας καλά την τοπική γλώσσα και τους βελγικούς θεσμούς δεν κατήγγειλε τον εργοδότη του από φόβο μήπως χάσει τη δουλειά και το εισόδημά του και μπλέξει με τις αρχές λόγω του παράτυπου καθεστώτος διαμονής του. Οι κοινωνικοί λειτουργοί γνώριζαν την κατάστασή του, λόγω απορρήτου όμως δεν έκαναν καταγγελία στην αστυνομία χωρίς τη συγκατάθεσή του. Οστόσο, υποστήριξη προς τα θύματα παρέχεται μόνο σε αναγνωρισμένα θύματα εμπορίας ανθρώπων που συνδράμουν τις έρευνες.

Σύμφωνα με το άρθρο 8 της οδηγίας για τα θύματα, όλα τα θύματα έχουν δικαίωμα πρόσβασης σε υπηρεσίες υποστήριξης ανάλογα με τις ανάγκες τους. Οι υπηρεσίες υποστήριξης των θυμάτων οφείλουν να ενεργούν προς το συμφέρον των θυμάτων και να είναι εμπιστευτικές και δωρεάν. Σε περίπτωση άρνησης πρόσβασης, δυνάμει του άρθρου 47 του Χάρτη απαιτείται να παρέχεται στο θύμα δυνατότητα πραγματικής προσφυγής.

³ Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2014α), ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο για την εφαρμογή της οδηγίας 2004/81 σχετικά με τον τίτλο παραμονής που χορηγείται στους υπηκόους τρίτων χωρών θύματα εμπορίας ανθρώπων ή συνέργειας στη λαθρομετανάστευση, οι οποίοι συνεργάζονται με τις αρμόδιες αρχές, COM(2014) 635 final, Βρυξέλλες, 17 Οκτωβρίου 2014.

Η γνώμη του FRA

Τα κράτη μέλη της ΕΕ πρέπει να διασφαλίσουν ότι:

- θα διατίθενται στοχευμένες υποστηρικτικές υπηρεσίες σε κάθε θύμα σοβαρής εργασιακής εκμετάλλευσης, π.χ. διευρύνοντας την εντολή των υποστηρικτικών υπηρεσιών που απευθύνονται σε θύματα εμπορίας ανθρώπων ώστε να παρέχουν υποστηρικτικές υπηρεσίες και σε θύματα άλλων μορφών σοβαρής εργασιακής εκμετάλλευσης·
- θα υπάρχουν μηχανισμοί παραπομπής σε υποστηρικτικές υπηρεσίες για τα θύματα κάθε μορφής σοβαρής εργασιακής εκμετάλλευσης·
- τα θύματα εργασιακής εκμετάλλευσης δεν θα αποκλείονται από τις υποστηρικτικές υπηρεσίες λόγω του παράτυπου καθεστώτος διαμονής τους·
- πρόσβαση στις υποστηρικτικές υπηρεσίες θα έχουν εξίσου οι πολίτες της ΕΕ και οι πολίτες τρίτων χωρών.

Ενθάρρυνση και αναβάθμιση των παρεμβάσεων τρίτων

Σύμφωνα με τους εμπειρογνώμονες, με δεδομένη την απροθυμία των θυμάτων σοβαρής εργασιακής εκμετάλλευσης να προβούν σε καταγγελία στις αρχές παρακολούθησης ή στην αστυνομία, καθώς και την ανεπάρκεια των προληπτικών αστυνομικών ερευνών, οι παρεμβάσεις ιδιωτικών ή δημόσιων οργανισμών, περιλαμβανομένων των συνδικαλιστικών οργανώσεων, είτε προς υποστήριξη των θυμάτων εργασιακής εκμετάλλευσης είτε εξ ονόματός τους, θα μπορούσαν να επιτελέσουν μια σημαντική λειτουργία υπό το φως του άρθρου 13 της οδηγίας περί κυρώσεων κατά των εργοδοτών. Παρά ταύτα, η έρευνα κατέδειξε ότι οι παρεμβάσεις τρίτων και οι συλλογικές προσφυγές είναι σπάνιες, ενώ συχνά δεν επιτρέπονται από τη νομοθεσία. Όπου επιτρέπονται, σπανίως εφαρμόζονται σε υποθέσεις εργασιακής εκμετάλλευσης. Οι παρεμβάσεις τρίτων θα μπορούσαν επίσης να επιτρέψουν στα δικαστήρια να χειριστούν πιο αποτελεσματικά υποθέσεις στις οποίες μεγάλος αριθμός εργαζόμενων έχει καθεστώς θύματος και δικαιώματα θύματος. Η έρευνα του FRA, η οποία δημοσιεύτηκε το 2012 στην έκθεση με τίτλο «Πρόσβαση στη δικαιοσύνη σε υποθέσεις διακρίσεων στην ΕΕ», αναδεικνύει τα πλεονεκτήματα των παρεμβάσεων τρίτων. Επισημαίνεται ότι το άρθρο 25 της οδηγίας για τους εποχιακά εργαζόμενους προβλέπει τη δυνατότητα τρίτων, οι οποίοι έχουν έννομο συμφέρον να διασφαλίζουν τη συμμόρφωση προς την οδηγία, να υποβάλλουν καταγγελίες ή να κινούν αστικές ή διοικητικές διαδικασίες εξ ονόματος του εποχιακά εργαζόμενου.

Η γνώμη του FRA

Για την παροχή πρόσβασης στη δικαιοσύνη σε όλα τα θύματα σοβαρής εργασιακής εκμετάλλευσης, τα κράτη μέλη πρέπει —εντός του πεδίου εφαρμογής της οδηγίας περί κυρώσεων κατά των εργοδοτών αλλά και πέραν αυτού— να επιτρέπουν σε τρίτους, περιλαμβανομένων των συνδικαλιστικών οργανώσεων και ιδιωτικών φορέων υποστήριξης των εργαζόμενων που μετακινούνται ή εισέρχονται στην ΕΕ, να ενεργούν προς υποστήριξη των θυμάτων ή εξ ονόματός τους.

Καταβολή αποζημίωσης και δεδουλευμένων στα θύματα

Για να γίνει αντιληπτό τι είναι σημαντικό για τα θύματα, πρέπει να ληφθούν σοβαρά υπόψη οι οικονομικοί σκοποί τους. Οι συνεντεύξεις των εμπειρογνώμων αποκάλυψαν ότι η καταβολή αποζημιώσεων και δεδουλευμένων έχει ιδιαίτερη σημασία και πιθανόν να ενθαρρύνει περισσότερα θύματα να υποβάλουν καταγγελίες στην αστυνομία και να ζητήσουν πρόσβαση στη δικαιοσύνη. Η έρευνα, πάντως, κατέδειξε ότι συχνά είναι πολύ δύσκολο τα θύματα να λάβουν αποζημίωση από τους δράστες, ιδίως επειδή όταν ο εργοδότης είναι νομικό πρόσωπο δεν αποκλείεται να προτιμήσει να κηρύξει αδυναμία πληρωμής ή όταν είναι φυσικό πρόσωπο να εξαφανιστεί. Ως εκ τούτου, η αποζημίωση από τον δράστη πρέπει να ενισχύεται από κρατικά ταμεία αποζημιώσεων.

ΕΠΙΛΕΓΜΕΝΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΤΟΥ FRA

Έννομη προστασία των θυμάτων

Κάποιοι Λιθουανοί πολίτες εργάζονταν σε αγροκτήματα στο Λίνκολνσαίρ του Ηνωμένου Βασιλείου, μια περιοχή γνωστή για τον αγροτικό της τομέα. Αναγκάζονταν να ζούνε και να εργάζονται σε κάκιστες συνθήκες από έναν Λετονό μεσάζοντα. Ζούσαν σε παραπήγματα με περιορισμένη πρόσβαση σε εγκαταστάσεις υγιεινής και περιορισμένη επαφή με τον έξω κόσμο. Προέρχονταν από εξαιρετικά φτωχή περιοχή. Την κατάσταση παρακολουθούσε η Gangmasters Licensing Authority (GLA) (Αρχή αδειοδότησης παρόχων προσωπικού). Παρά ταύτα, δεν ασκήθηκαν ποινικές διώξεις και δεν παρασχέθηκε έννομη προστασία στα θύματα, καθώς δεν στοιχειοθετήθηκε ότι ήταν θύματα εμπορίας ανθρώπων και, συνεπώς, δεν είχαν πρόσβαση στη δικαιοσύνη ούτε υποστήριξη μέσω του εθνικού μηχανισμού παραπομπής.

Επί του παρόντος, πάντως, το άρθρο 12 της οδηγίας περί αποζημιώσεων (2004/80/ΕΚ) προβλέπει αποζημιώσεις από τα εθνικά συστήματα μόνο για τα θύματα εκ προθέσεως εγκλημάτων βίας και, κατά συνέπεια, πολύ σπάνια καλύπτονται περιστατικά σοβαρής εργασιακής εκμετάλλευσης. Για την κάλυψη αυτού του κενού, το άρθρο 17 της οδηγίας περί εμπορίας ανθρώπων υποχρεώνει τα κράτη μέλη να διασφαλίζουν ότι τα θύματα εμπορίας ανθρώπων έχουν πρόσβαση σε υπάρχοντα κρατικά συστήματα αποζημίωσης. Αντίθετα, η οδηγία περί κυρώσεων κατά των εργοδοτών δεν περιέχει καμία ανάλογη διάταξη. Όσον αφορά τα θύματα εγκληματικών ενεργειών, πάντως, τα κράτη έχουν υποχρέωση να διασφαλίζουν την πρόσβασή τους στη δικαιοσύνη. Ως εκ τούτου, τα θύματα σοβαρής εργασιακής εκμετάλλευσης –κατά την έννοια του άρθρου 9 παράγραφος 1 στοιχεία γ) έως ε) της οδηγίας περί κυρώσεων κατά των εργοδοτών– δεν πρέπει να τυγχάνουν διαφορετικής μεταχείρισης από τα θύματα εμπορίας ανθρώπων.

Στο άρθρο 16 της οδηγίας για τα θύματα αναγνωρίζεται το δικαίωμα των θυμάτων να ζητούν, στο πλαίσιο της ποινικής διαδικασίας, την έκδοση απόφασης για την αποζημίωσή τους από τον δράστη. Παρότι η νομοθεσία των κρατών μελών μπορεί να επιτρέπει εξαιρέσεις, το άρθρο 47 του Χάρτη επιτάσσει η άρνηση ενός ποινικού δικαστηρίου να αποφανθεί επί αξίωσης αποζημίωσης να υπόκειται σε επανεξέταση από άλλο δικαστήριο.

Η γνώμη του FRA

Τα θεσμικά όργανα της ΕΕ πρέπει να εξετάσουν το ενδεχόμενο τροποποίησης της οδηγίας περί κυρώσεων κατά των εργοδοτών προκειμένου να συμπεριλάβουν διάταξη παρόμοια με αυτήν του άρθρου 17 της οδηγίας περί εμπορίας ανθρώπων, σύμφωνα με την οποία τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι τα θύματα εμπορίας ανθρώπων έχουν πρόσβαση σε υφιστάμενα κρατικά προγράμματα αποζημίωσης θυμάτων.

Τα κράτη μέλη της ΕΕ πρέπει να διασφαλίζουν ότι τα ποινικά δικαστήρια θα αποφαινούνται επί του συνόλου των αστικών αξιώσεων των θυμάτων σοβαρής εργασιακής εκμετάλλευσης, περιλαμβανομένων των αξιώσεων για καταβολή δεδουλευμένων, και δεν θα παραπέμπουν τα θύματα σε πολιτικά δικαστήρια. Τα κράτη μέλη πρέπει να εξετάσουν το ενδεχόμενο, εφόσον οι δικαστές στερούνται εμπειρίας για να αποφανθούν επί αξιώσεων του αστικού δικαίου, να συμβουλευούνται δικαστές πολιτικών δικαστηρίων αντί να παραπέμπουν το θύμα στα πολιτικά δικαστήρια.

Προάσπιση του δικαιώματος των θυμάτων σε ουσιαστικές αστυνομικές έρευνες

Τα θύματα δικαιούνται διεξοδικές και ουσιαστικές αστυνομικές έρευνες, ικανές να οδηγήσουν στον εντοπισμό και την τιμωρία των δραστών. Για την αποτροπή της διαδεδομένης ατιμωρησίας των δραστών σε υποθέσεις σοβαρής εργασιακής εκμετάλλευσης αλλοδαπών εργαζόμενων, η αστυνομία οφείλει να αντιδρά σε ενδείξεις εργασιακής εκμετάλλευσης κατά τρόπο που εξυπηρετεί πραγματικά τον σκοπό της παραπομπής των δραστών στη δικαιοσύνη και ταυτόχρονα αντιμετωπίζει με ευαισθησία τα δικαιώματα και την επισφαλή κατάσταση των θυμάτων.

Από την έρευνα διαπιστώθηκε ότι οι ειδικές μονάδες της αστυνομίας, που διαθέτουν εκπαίδευση και εμπειρία σε υποθέσεις εμπορίας ανθρώπων αλλά και σοβαρής εργασιακής εκμετάλλευσης, κατά πάσα πιθανότητα θα ανταποκρίνονται πιο αποτελεσματικά από τους απλούς αστυνομικούς σε εργαζόμενους που μετακινούνται ή εισέρχονται στην ΕΕ και υφίστανται εκμετάλλευση. Οι εν λόγω μονάδες συχνά είναι πιο πρόθυμες να αντιμετωπίσουν τους εργαζόμενους που υφίστανται εκμετάλλευση ως πιθανά θύματα εγκληματικών ενεργειών, ακόμη και σε περίπτωση που διαμένουν παράνομα στη χώρα. Ειδικές μονάδες επιφορτισμένες με τις έρευνες υποθέσεων εμπορίας ανθρώπων υπάρχουν σε πολλά κράτη μέλη της ΕΕ, ωστόσο αστυνομικές μονάδες που ασχολούνται και με υποθέσεις σοβαρής εργασιακής εκμετάλλευσης υπάρχουν μόνο σε Ισπανία και Βέλγιο και μπορούν να θεωρηθούν παράδειγμα ελπιδοφόρας πρακτικής.

Η γνώμη του FRA

Για τη βελτίωση της αποτελεσματικότητας των αστυνομικών ερευνών, τα κράτη μέλη της ΕΕ πρέπει να εξετάσουν τη δυνατότητα δημιουργίας ειδικών αστυνομικών μονάδων και ανάπτυξης στενών δεσμών συνεργασίας μεταξύ αστυνομίας και αρχών παρακολούθησης, όπως οι επιθεωρήσεις εργασίας και οι αστυνομικές μονάδες δίωξης οικονομικού εγκλήματος.

Επιπλέον, πρέπει να αναβαθμιστεί η διασυνοριακή συνεργασία των διωκτικών αρχών σε επίπεδα ανάλογα με αυτά που έχουν επιτευχθεί σε άλλους τομείς του οργανωμένου εγκλήματος.

Οι ειδικές αστυνομικές μονάδες θα μπορούσαν να αποδειχτούν ιδιαίτερα επωφελείς σε υποθέσεις που απαιτούν διασυνοριακή συνεργασία αστυνομικών υπηρεσιών. Συχνά απαιτείται παρέμβαση των αρχών περισσοτέρων του ενός κρατών μελών της ΕΕ σε υποθέσεις που αφορούν υπεργολαβίες, αποσπασμένους εργαζόμενους, εργαζόμενους που προσλαμβάνονται από εταιρίες προσωρινής

απασχόλησης ή γραφεία παροχής προσωπικού, ή σε περίπτωση που το θύμα ή ο μάρτυρας αναχωρήσει για την πατρίδα του πριν δώσει κατάθεση. Οι εμπειρογνώμονες από την Ισπανία και το Βέλγιο τόνισαν τις προκλήσεις που αντιμετωπίσαν σε διασυνοριακές έρευνες, παραδόξως όμως ελάχιστοι άλλοι εμπειρογνώμονες είχαν εμπειρία από παρόμοιες υποθέσεις.

Μελλοντικές προοπτικές

Εάν δεν ενταθούν σημαντικά οι προσπάθειες για την προάσπιση των εργασιακών προτύπων, υπάρχει ο κίνδυνος να υπονομευτούν περαιτέρω. Με δεδομένες τις τεράστιες διαφορές στις συνθήκες διαβίωσης και την αυξανόμενη κινητικότητα που αναγκάζει τους εργαζόμενους να δέχονται συνθήκες εργασίας που δεν πληρούν τα καθιερωμένα πρότυπα, το ζήτημα δεν μπορεί να αφηθεί στις παγκοσμιοποιημένες αγορές εργασίας. Απαιτείται αυστηρή παρακολούθηση και έλεγχο, μεταξύ άλλων και μέσω διατάξεων του ποινικού δικαίου για ιδιαίζόντως σοβαρές παραβιάσεις.

Επί του παρόντος, σε κάποια κράτη μέλη της ΕΕ, η ποινική νομοθεσία προστατεύει από τη σοβαρή εκμετάλλευση μόνον τους παράνομα διαμένοντες πολίτες τρίτων χωρών. Σε άλλα, προστατεύεται το σύνολο των εργαζόμενων. Αυτές οι διαφορές αντικατοπτρίζουν την απουσία σαφών και εύλογων προτύπων.

Η έλλειψη συναίνεσης επίσης παρεμποδίζει τη διασυνοριακή συνεργασία των αρχών παρακολούθησης και των συστημάτων ποινικής δικαιοσύνης σε υποθέσεις οι οποίες αφορούν περισσότερα του ενός κράτη μέλη, ιδίως όταν εμπλέκονται εταιρίες προσωρινής απασχόλησης ή γραφεία παροχής προσωπικού, αποσπασμένοι εργαζόμενοι ή αλυσίδες υπεργολαβίας, καθώς και σε περίπτωση που το θύμα ή ο μάρτυρας αναχωρήσει για την πατρίδα του πριν δώσει κατάθεση. Η προσέγγιση της ποινικής νομοθεσίας ως βάσης της συνεργασίας θα συνιστούσε έμπρακτη απόδειξη της κανονιστικής συναίνεσης και θα αναβάθμιζε σημαντικά τη συνεργασία. Όσον αφορά τη χρήση του άρθρου 83 παράγραφος 2 της ΣΛΕΕ ως πιθανή βάση για τη θέσπιση ελάχιστων κανόνων για τον ορισμό των ποινικών αδικημάτων κατά την εφαρμογή κοινωνικών πολιτικών, πρέπει να αναζητηθούν τρόποι που θα επιτρέπουν την εφαρμογή του παραδείγματος της οδηγίας περί κυρώσεων κατά των εργοδοτών.

«Η φτώχεια και η φθίνουσα ευημερία δημιουργούν πρόσφορο έδαφος για την εγκληματική εκμετάλλευση. [...] Η ζήτηση φτηνών εργατικών χεριών αναπόφευκτα θα αυξηθεί σημαντικά λόγω της ταχείας διεύρυνσης της παγκόσμιας καταναλωτικής βάσης, η οποία θα οδηγήσει σε ακόμη μεγαλύτερη εκμετάλλευση των εργαζόμενων σε κλάδους στους οποίους παρατηρείται ανέκαθεν, όπως η φιλοξενία, οι κατασκευές ή οι υπηρεσίες καθαρισμού. Το φαινόμενο δεν αποκλείεται να διαδοθεί και σε κλάδους στους οποίους συνήθως δεν παρατηρούνταν μέχρι σήμερα.»

[Ευρωπόλ (2015), Exploring tomorrow's organised crime (Διερευνώντας το οργανωμένο έγκλημα του αύριο), Χάγη, Ευρωπόλ, σ. 26]

Συμπερασματικά, απαιτείται να δοθεί έμφαση στα ακόλουθα:

Ενίσχυση του νομικού πλαισίου για την προστασία του δικαιώματος των εργαζόμενων σε δίκαιες και πρόσφορες συνθήκες εργασίας

Απαιτείται ομόφωνα σε επίπεδο ΕΕ να διακηρυχθεί ότι η σοβαρή εργασιακή εκμετάλλευση είναι απαράδεκτη και ότι όλοι οι εργαζόμενοι δικαιούνται πραγματική προστασία των δικαιωμάτων τους.

Βελτίωση των συστημάτων παρακολούθησης, των επιθεωρήσεων των χώρων εργασίας και των ερευνών

Η ύπαρξη αρμόδιων αρχών παρακολούθησης που ασκούν εποπτική λειτουργία είναι ζωτικής σημασίας. Πολλά κράτη μέλη πρέπει να βελτιώσουν σημαντικά τις επιθεωρήσεις των χώρων εργασίας. Σε ορισμένα κράτη μέλη, η εφαρμογή ελπιδοφόρων πρακτικών έχει αυξήσει την αποτελεσματικότητα της παρακολούθησης ή της αστυνόμευσης, ενίοτε δίνοντας έμφαση στη συνεργασία μεταξύ επιθεωρητών εργασίας και αστυνομίας.

Ενθάρρυνση των θυμάτων να προβαίνουν σε καταγγελία

Χρειάζεται επίσης να ενταθούν οι προσπάθειες ώστε να παρέχεται στα θύματα η δυνατότητα και να ενθαρρύνονται να καταγγέλλουν τη σοβαρή εργασιακή εκμετάλλευση στους επιθεωρητές εργασίας ή στην αστυνομία. Τα κράτη μέλη της ΕΕ οφείλουν να καταστήσουν την πρόσβαση των θυμάτων στην ποινική δικαιοσύνη πιο ελκυστική και βιώσιμη. Η καταβολή δεδουλευμένων και αποζημιώσεων που θα επιδικάζονται στο πλαίσιο της ποινικής διαδικασίας αποτελεί απλώς έναν από τους σημαντικούς παράγοντες.

Η έρευνα του FRA αποκαλύπτει τα πολυάριθμα εμπόδια που αντιμετωπίζουν τα θύματα όσον αφορά την πρόσβαση στη δικαιοσύνη, αλλά και ελπιδοφόρες πρακτικές που αποσκοπούν στην ευαισθητοποίηση σε θέματα δικαιωμάτων και στην υποστήριξη των θυμάτων προκειμένου να τα διεκδικούν. Εν προκειμένω, οι συνδικαλιστικές οργανώσεις και άλλοι φορείς της κοινωνίας των πολιτών συνειδητοποιούν όλο και περισσότερο τον σημαντικό ρόλο τους.

Ενίσχυση της εξειδίκευσης και της διασυνοριακής συνεργασίας σε όλα τα πεδία σοβαρής εργασιακής εκμετάλλευσης

Οφείλουμε να αναγνωρίσουμε ότι τα εγκληματικά δίκτυα – συχνά με τη μορφή αμφιβόλου νομιμότητας γραφείων παροχής προσωπικού και εύρεσης εργασίας που δραστηριοποιούνται διακρατικά – εμπλέκονται όλο και πιο συχνά στη σοβαρή εργασιακή εκμετάλλευση μεταναστών. Οι αστυνομικές και εισαγγελικές αρχές πρέπει να εντείνουν τις προσπάθειές τους προκειμένου οι δράστες να οδηγούνται στη δικαιοσύνη. Ορισμένα κράτη μέλη της ΕΕ έχουν συγκροτήσει ειδικές αστυνομικές μονάδες οι οποίες, εκτός των άλλων, διευκολύνουν τη

διασυνοριακή συνεργασία και πρέπει να αναγνωριστούν ως ελπιδοφόρα πρακτική.

Οι θεσμικές δομές που αναπτύχθηκαν για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων θα πρέπει να αξιοποιηθούν και για την αντιμετώπιση της σοβαρής εργασιακής εκμετάλλευσης. Τα θεσμικά πλαίσια και οι διαδικασίες που επικεντρώνονται αποκλειστικά στην εμπορία ανθρώπων δεν δίνουν επαρκή σημασία στη σοβαρή εργασιακή εκμετάλλευση που δεν πληροί τον ορισμό της εμπορίας ανθρώπων.

Ενίσχυση της πρόληψης, με συστήματα δεσμευτικών προτύπων και αξιόπιστη εμπορική σήμανση

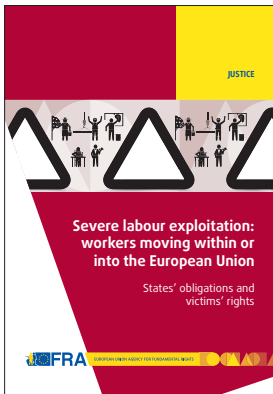
Τα θεσμικά όργανα και τα κράτη μέλη της ΕΕ παροτρύνονται να εντείνουν τα μέτρα πρόληψης, μεταξύ άλλων μέσα από διαδικασίες δημόσιων συμβάσεων που αποτρέπουν την ακούσια χρηματοδότηση εκμεταλλευτών, καθώς και μέσα από αποτελεσματικότερα συστήματα καθορισμού των προτύπων της αξιοπρεπούς εργασίας και σήμανσης των προϊόντων και υπηρεσιών που πληρούν τα εν λόγω πρότυπα. Με τον τρόπο αυτό ο καταναλωτής θα έχει τη δυνατότητα να εκτιμήσει καλύτερα τον κίνδυνο το προϊόν που αγοράζει να έχει παραχθεί υπό εργασιακές συνθήκες σοβαρής εκμετάλλευσης.

Καλλιέργεια κλίματος μηδενικής ανοχής στη σοβαρή εργασιακή εκμετάλλευση στην κοινωνία

Ένα κλίμα μηδενικής ανοχής στη σοβαρή εκμετάλλευση αποτελεί τη βάση για την προάσπιση των κοινωνικών δικαιωμάτων και της ανθρώπινης αξιοπρέπειας του συνόλου των εργαζόμενων – σημαντικά στοιχεία των αξιών στις οποίες εδράζεται η ΕΕ. Οι πολιτικοί, τα μέσα ενημέρωσης και όσοι έχουν δημόσιο βήμα πρέπει να έχουν συνείδηση της ευθύνης που συνοδεύει αυτό το προνόμιο.

Η εργασιακή εκμετάλλευση δεν είναι μεμονωμένο ούτε περιθωριακό φαινόμενο. Αν και τη συναντάμε συχνά στην καθημερινή ζωή, η σοβαρή εργασιακή εκμετάλλευση και οι επαχθείς συνέπειές της για πολίτες τρίτων χωρών και πολίτες της ΕΕ –ως εργαζόμενους αλλά και ως καταναλωτές– δεν έχουν μέχρι σήμερα προσελκύσει ιδιαίτερα το ερευνητικό ενδιαφέρον. Η εκτενής επιτόπια και δευτερογενής έρευνα του FRA είναι η πρώτη η οποία εξετάζει διεξοδικά τις διάφορες αξιόποινες μορφές σοβαρής εργασιακής εκμετάλλευσης εργαζόμενων από άλλες χώρες, εντός ή εκτός ΕΕ. Αποσκοπεί στην επιστημονική τεκμηρίωση της κατάστασης, αμφισβητώντας κατ' αυτόν τον τρόπο το σημερινό κλίμα σιωπηρής αποδοχής της σοβαρής εργασιακής εκμετάλλευσης. Η έκθεση εντοπίζει τους παράγοντες κινδύνου που συντελούν στην εκμετάλλευση, εξετάζει τρόπους βελτίωσης της κατάστασης και αναδεικνύει τις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν τα θεσμικά όργανα και τα κράτη μέλη της ΕΕ προκειμένου να γίνει πραγματικότητα το δικαίωμα των μεταναστών εργαζόμενων σε αξιοπρεπείς συνθήκες εργασίας. Στόχος της είναι να συνδράμει την ΕΕ και τα κράτη μέλη σε θέματα πρόληψης της σοβαρής εργασιακής εκμετάλλευσης, παρακολούθησης καταστάσεων στις οποίες εκδηλώνεται το φαινόμενο και πραγματικής άσκησης του δικαιώματος πρόσβασης των θυμάτων στη δικαιοσύνη.

Περαιτέρω πληροφορίες:

Για την πλήρη έκθεση του FRA με θέμα τις σοβαρές μορφές εργασιακής εκμετάλλευσης «Severe labour exploitation: workers moving within or into the European Union. States' obligations and victims' rights (2015)» [Σοβαρή εργασιακή εκμετάλλευση εργαζόμενων που μετακινούνται εντός της ΕΕ ή μεταναστεύουν στην ΕΕ. Υποχρεώσεις των κρατών και δικαιώματα των θυμάτων] βλ. <http://fra.europa.eu/en/publication/2015/severe-labour-exploitation-workers-moving-within-or-european-union>

Σχετικά με το θέμα αυτό, βλ. επίσης άλλες δημοσιεύσεις του FRA:

- FRA (2015), *Victims of crime in the EU: the extent and nature of support for victims* [Θύματα εγκληματικών πράξεων στην ΕΕ: η έκταση και η φύση της υποστήριξης των θυμάτων], Λουξεμβούργο, Υπηρεσία Εκδόσεων, <http://fra.europa.eu/en/publication/2014/victims-crime-eu-extent-and-nature-support-victims> (διατίθεται στα αγγλικά). Βλ. επίσης τη σύνοψη σε 23 γλώσσες της ΕΕ, http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2015-victims-crime-eu-support_summary_el.pdf
- FRA (2015), *Legal entry channels to the EU for persons in need of international protection: a toolbox* [Δίκαιτοι νόμιμης εισόδου στην ΕΕ για τους χρήζοντες διεθνούς προστασίας: εργαλειοθήκη], Λουξεμβούργο, Υπηρεσία Εκδόσεων, <http://fra.europa.eu/en/publication/2015/legal-entry-channels-eu-persons-need-international-protection-toolbox> (διατίθεται στα αγγλικά).
- FRA (2014), *Criminalisation of migrants in an irregular situation and of persons engaging with them* [Ποινικοποίηση των παράτυπα διαμενόντων μεταναστών και όσων συναλλάσσονται με αυτούς], Λουξεμβούργο, Υπηρεσία Εκδόσεων, <http://fra.europa.eu/en/publication/2014/criminalisation-migrants-irregular-situation-and-persons-engaging-them> (διατίθεται στα αγγλικά).
- FRA (2013), *Fundamental rights at Europe's southern sea borders* [Τα θεμελιώδη δικαιώματα στα νότια θαλάσσια σύνορα της Ευρώπης], Λουξεμβούργο, Υπηρεσία Εκδόσεων, <http://fra.europa.eu/en/publication/2013/fundamental-rights-europes-southern-sea-borders> (διατίθεται στα αγγλικά). Βλ. επίσης τη σύνοψη σε διάφορες γλώσσες της ΕΕ, http://fra.europa.eu/sites/default/files/summary-fundamental-rights-southern-sea-borders_el.pdf
- FRA (2011), *Migrants in an irregular situation employed in domestic work: Fundamental rights challenges for the European Union and its Member States* [Μετανάστες χωρίς άδεια παραμονής που απασχολούνται ως οικιακό προσωπικό: Προκλήσεις για την Ευρωπαϊκή Ένωση και τα κράτη μέλη της στο επίπεδο των θεμελιωδών δικαιωμάτων], Λουξεμβούργο, Υπηρεσία Εκδόσεων, <http://fra.europa.eu/en/publication/2012/migrants-irregular-situation-employed-domestic-work-fundamental-rights-challenges> (διατίθεται σε αγγλικά, γαλλικά και γερμανικά).

Υπηρεσία Εκδόσεων

© Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων
της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2015
Φωτογραφία: © FRA

FRA – ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΘΕΜΕΛΙΩΔΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ

Schwarzenbergplatz 11 – 1040 Βιέννη – Αυστρία
Τηλ. +43 158030-0 – Φαξ +43 158030-699
fra.europa.eu – info@fra.europa.eu
[facebook.com/fundamentalrights](https://www.facebook.com/fundamentalrights)
[linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency](https://www.linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency)
twitter.com/EURightsAgency

Print: ISBN 978-92-9491-181-0, doi:10.2811/03204
PDF: ISBN 978-92-9491-166-7, doi:10.2811/22052